

DAS ZEICHALTER.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 2 Juli 1901.

גליון 26.

קראקא ט"ו תמוז תרס"א.

המז"ל :
חברת "אחיאסף".

תכן הענינים:

ל. סליצאן.
ש. ב"ד.
Z.

והמשכילים ויהורו!
בארצות המערב. כה.
במכתבי העתים.
השקפה על דברי המדינות.
מאורעות ומעשים.

ש. צ. זעצער.
א. ליודוויפול.
אפרים פיקסאן.
י"ל פרץ.
יהודה שטיינבערג.
מענדעלי מוכר ספרים.

אנשים וספרים: פרידריך ניעמצשע. ו.
היהודים בספרות הצרפתית. I. א. ג.
הזכוכים (שיר).
משני עברי דלת (ציור).
ליבוש בולגר (סוף).
ספר הקבצנים. ספור המעשה. ב. ג.

תנאי החתימה:

באוסטריה-הונגריה:

לשנה 14.— קראנען.
לחצי שנה 7.—
לרבע שנה 3.50

ברוסיה:

לשנה 6.— רז"ב.
לחצי שנה 3.—
לרבע שנה 1.50

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה " 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פֿרנק.
בארץ ישראל " 15

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20
הילה, 10 קופ'.

כתבת הדור:

בשאר ארצות:

Administr. „HADOR“, Krakau, Gertrudy 16.

ברוסיה:

Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste 25.

אינהאלט:

- (א) וואָס האָבען מיר איצט צו טהון? י. ל.
(ב) דר. הערצל אין לאַנדאָן.
(ג) פאָליטישע איבערזיכט.
(ד) דאָס נייע פראָגראַם אין ציוניזם.
(ה) יודישע שטערט און שטערמליך.
(ו) די יודישע וועלט.
(ז) אַ גרויער טאָג. נעדיכט.
(ח) דריי חופות. ערצהלונג.
(ט) די אָבערענטע שול. סקיצע.
(י) ליטעראַרישע נייעס.
(יא) גאַנץ בערדיטשעוו. פֿעלעמאַן.
שלום עליכם.

צו אונזערע געהערטע אבאנענטען!

מיט דער היינטיגער נ' 26 ענדיגט זיך דאָס אַבאָנעמענט אויף
דעם יוד' פֿיר די וועלכע האָבען אויסגעשריבען די צייטונג נור אויף
אַ האַלב יאָהר פֿון 1 יאָנואר, אָדער אויף איין 1/4 יאָהר פֿון 1 אַפּריל,
און מיר בעטען זעהר צוויי גלייך, אונגעוואָלט, אַריינשיקען
דאָס געלט פֿיר די ווייטערע צייט, כדי מיר זאָלען קענען ווייטער שיקען
די בלעטער כּסדר.

אונזערע אַבאָנענטען אויף דער

וועלטגעשיכטע

זענען מיר מודיע אַז

דער צווייטער באַנד

איז שוין פֿערטיג צום דרוק, און אין דער קומענדער נ' וועלען מיר מודיע
זיין וויין אינהאַלט.

און מיר בעטען די אַבאָנענטען וועלכע האָבען אַריינגעשיקט אויף
דער וועלטגעשיכטע נור 50 ק"פ, פֿיר וועלכע זיי האָבען געקריגען דעם
ערשטען באַנד, זיי זאָלען גישיקט צושיקען דאָס איבריגע צו 1 ר' (אָדער
צו 1,50 מיט פֿאַרמאָג).

אונזערע נייע אַבאָנענטען, פֿון 1 יולי, קענען אויך בעקומען
4 בענדער וועלט.

געשיכטע פֿיר ו ר"ב

מיט פֿאַרמאָג 1,50 ר"ב.

צו דיווער נומר לייגען מיר ביי פֿיר אונזערע אַבאָנענטען דאָס
פֿינפטע בילד

על נהרות בבל

אין גאַנצען בעקומען אונזערע היינטיג-אַהריגע אַבאָנענטען 12
בילדער פֿון יודישען לעבען אומזיסט.

מיט די קומענדע נומערן וועלען מיר געבען אונזערע
לעזער איין מייסטער בילד פֿון דעם איצטיגען יודישען לעבען
וועלכעס מיר האָבען געלאָזט ספּעציעל פֿערפֿערטיגען פֿיר אונזער צייטונג
ביי דעם בעוואוסטען מאָלער ד' אַ קוין, אונטער דעם נאָמען:

וואהין זאלען מיר געהן?

(רומענישע אויסוואַנדערער).

אבאנאמענט פֿרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען; האַלב-
יעהרליך 6 קראָנען, פֿערטעליעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך
5 רובל, האַלביעהרליך 3 רובל, פֿערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאַנד:
יעהרליך 10 מאַרק, אַרץ ישראל: 12 פֿרינק אַנדערע לענדער 15 פֿרינק,
אמעריקא און ענגלאַנד 10 שילינג.

Издательство Axiacafъ, Варшава.

יירושלים תערה על לבבכם!!

א ל ב ו ם

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנויכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס
פֿאַטאָגראַפֿירט און בעשריבען פֿון י. ראפאָלאָוויץ און מ. זאָס
דער אַלבוּם ענטהאַלט פֿרעכטיגע בילדער פֿון אַרע יו-
דישע קאָלאָניעס אין אַרץ-ישראל מיט
בעשרייבונג אין העברעאישער און דיי-
טשער שפראך, פֿון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען
שטאַנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטערט אין אַרץ-ישראל
די בילדער זענען קונסטפֿאַל געאַרבייט און געדרוקט אין איינער
פֿון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאַנד, און די בעשריי-
בונגען געבען דעם לעזער אַ פֿאַלשטענדיגעם בילד פֿון די קאָלאָ-
ניעס און דעם לעבען פֿון די יודישע אַקערבויער אין אַרץ-ישראל.
דער אַלבוּם קען דיענען אַלס בעסטעס געשענק און צירונג

אין שטוב.

פֿרייז פון אַלבוּם 3 רובל מיט פֿאַרמאָג.

אויף פֿערלאַנגען איז אויך צו בעקומען אין פֿראַכט-ווייס-
בֿלוי מיט גאָלדשניט איינגאַנד צום פֿרייז פֿון
4 רובל.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau

זכרונות לבית דוד

מאת א. שו. פריעדבערג.

(תוצאה חדשה).

הס' הזה כולל בארבעה חלקים גדולים
ספורים היסטוריים מתולדות ישראל מן הרבן הכית הראשון
עד תקופת הרמב"ם וכבר נתפרסם ברבים כאחד הספרים
היותר טובים ומועילים בספרותנו. ס' זכרונות לב"ד
מצטיין בצחות לשונו, בנועם סגנונו, ומסוגל ביחוד לעורר
אהבה וכבוד בלב בני הנעורים לעמנו ולתורתנו, ואלה הם
הספרים הבאים בו:

חלק ראשון: (1) פתח דבר, כף הסידים, (2) זר
הרפנים, (3) הקוצה, (4) טבעת הקדושין, (5) הכבל והקוין.
חלק שני: (6) הגעל, (7) הסוגר, (8) האגרת, (9)
הכנור, (10) הצלחית, (11) התכריך, (12) שני מכתבים,
(13) המאכלת, (14) חותם הנשיא.
חלק שלישי: (15) אות הקלון, (16) התרעלה,
(17) הענק, (18) ספר הזכרון.
חלק רביעי: (19) זרז ומשונה, (20) חליפות ותמורות.
מחיר חלק א' 1.54 ר' ועם פארמא 1.72 ר', מחיר
חלק ב' וחלק ד' 1.40 ר' כל אחד וע"פ 1.50 ר',
מחיר חלק ג' 1.73 ר' וע"פ 1.91 ר'. עבור כריכה
מחודרת יש להוסיף 30 קאפ'.

כתבת אחיאסף:

Издательство „AXIACAFъ“, Варшава.

ה ד ו ר

יוצא אחת בשבוע.

המיל: חברת "אחיאסף".

תנאי החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה . . . 14.— קראנען

לחצי שנה . . . 7.—

לרבע שנה . . . 3.50

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . . . 12 כזרק

באנגליה לשנה . . . 12 שילינג

בשאר ארצות לשנה 17 פרנק

בארץ ישראל . . . 15 פרנק.

ברוסיה:

לשנה . . . 6.— ר"ב

לחצי שנה . . . 3.—

לרבע שנה . . . 1.50

מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פשיט 20

הילר, 10 קופ.

Erscheint jeden Donnerstag.

Krakau, 2 Juli 1901.

Nr. 26. — גליון כו.

קראקא, מ'ו תמוז תרס"א.

לחותמינו ולסוכנינו הנכבדים!

עם הגליון הזה, נ' 26, יכלה זמן החתימה לאלה אשר התמו על "הדור" לחצי שנה מראשית שנת 1901 או לרבע שנה מראשון לח' אפריל, ומתכבדים אנחנו לבקש למהר לחדש את החתימה למען נוכל להוסיף לשלוח את העלים עלה אחר עלה, שבוע בשבוע בלי הפסק.

הננו מבקשים את קוראינו לשים לב ל"ספור-המעשה" אשר החלנו להדפיס בגליון 25 בשם

ס פ ר ה ק ב צ נ י ם

(ני כ פ ו פ ה)

מאת

מ ע נ ד ע ל י מ ו כ ר - ס פ ר י ם.

עוד דברים רבים טובים מאד כתובים ביד סופרים נודעים לשם וביד סופרים חדשים בעלי כשרון, נמצאים תחת ידינו לתת לקוראינו בגליונות "הדור" הבאים.

"הדור" הולך ומתפתח, והתקווה הטובה שהקהל-הקורא יכיר פעלנו, היא הנותנת לנו כח ועוז ללכת הלאה בדרך אשר סללנו לנו: על ידי הטוב — רנש ומעם בשביל הטוב.

לכל החותמים החדשים אשר יתנו את ידם לנו מראשית הרבע הבא נשלח את התחלת הספור

"ס פ ר ה ק ב צ נ י ם"

אם יביעו את חפצם זה, חנם אין כסף.

חותמי "הדור" והשליחי החפצים ב"לוח אחיאסף" לשנת תרס"ב הנמצא כבר תחת מכש הדפוס, יואילו להוסיף על כסף-חתימתם עוד 1 ר"ב ויקבלוהו בעתו חפשי מדמי פארטא.

כן מתכבדים אנחנו להעיר את און החותמים על ה"הנחה" לחותמי "הדור" והשליח אשר עושה חברת "אחיאסף" על רבים מספריה, בכתוב בהמודעה בגליון הזה.

מחיר "הדור" לשנה: 6 ר"ב, לחצי שנה 3 ר"ב, ולרבע שנה 1.50 ר'.

להחותמים על "הדור" והשליח ביחד, יוזל המחיר בשני ר"ב

והיה המחיר: לשנה 10 ר"ב, לחצי שנה 5 ר', ולרבע שנה 2.50.

האדריסה ברוסיה:

ИЗДАТЕЛЬСТВО „АХИАСАФЪ“, ВАРШАВА. — VERLAG „ACHIASAF“ WARSCHAU.

האדריסה בחו"ל: Administration „Hador“, Krakau, Gertrudy 16

האדמיניסטרציה של "הדור".

והמשבילים יזהירו!

לעולם לא יחסרו לנו מנהלים ומנהיגים, ואולם, "מתנהגים ומתנהלים" מעטים בתוכנו; חסרים אנו אותו כח הסבלנות, אותו רגש המשמעת להעומדים בראש, הנחוץ לכל מוסד צבורי למען יוכל עמוד.

ב"הדור" נומר 21 יצא ה' מרדכי בן הלל הכהן, להזהיר על האזהרה אשר הזהיר הבנק הקולוניאלי את קוני המנות המתרשלים בתשלומי מניותיהם לקופת האוצר, בהעידה בס שאם יתרשלו גם עתה ולא ימלאו חובתם, תאבד זכותם על המניות, והנה בא הסופר הנכבד ההוא והוא מערער בכל פה על ההתראה האחרונה הזאת.

ואולם דבר אחד אינו מובן לי: לאיזו תכלית כתב הסופר את מאמרו ולמי כון את דבריו? אם על לב ראשי הבנק אמר לדבר, להטות את לב ההנהגה לשלוח ספרים שנית, להפר את התראתם, או לפתוח פתח לשבים לכשיביאו את כספם אחרי הזמן המוגבל, או הלא רק דרך אחת, ישירה וסלולה, היתה לפניו: לפנות בדבריו ובתרעומותו אל ראשי הבנק או אל הלשכה המרכזית בארצנו ולנהלם בעצתו, אלו פנה אליהם בהצעתו — אם בכלל יש לו הצעה — כי אז בטח נודעו לו דברים רבי ערך בנידון זה, או היה נודע לו שכל טענותיו כבר נשנו ונשלשו, וגם דנו עליהן במקום הראוי, וגם דאגו בזה הקרובים אל הענין לתקנת השבים, לקדם פני הרעה הנוראה אשר הוזירה את הסופר, ואז לא היה כל מקום למאמרו. ואם אל קוני המניות, אשר עליהם הטיל הבנק אימתו היתירה, כון הסופר, אז עליו היה להיות נזהר עוד יותר, הוא בא ללמד את הקונים המתרשלים טענות נגד דרישת הבנק הקולוניאלי ולשים דברים בפייהם, שלא יאבו ולא ישמעו להאזהרה האחרונה; אולם האיש הבא לתת עצות ולערוך דין נגד מוסד, "אשר כבודו רב וערכו גדול", עליו להיות זהיר מאד בעצותיו מרם ישמעון וטרם ילמד את הקהל ללכת אחריו, פן יהיו הדברים כשגגה היוצאת מלפני יועץ שלא בומנו, אשר רק תסכסך את המושגים ותעורר מדנים וכעס ומאומה לא תועיל.

"האזהרה האחרונה אשר הוציא הבנק אל כל האקציונרים אשר פגרו מלשלם את תרומותיהם — אומר הסופר — אין לה יסוד לא בדין ולא במוסר ולא במעשה".

ואולם בנוגע לדין, מסופקני מאד אם גם שנינו, הוא ואני, בקיאים למדי בחקי אנגליה משנת 1860, אשר על פיהם נקבעו תקנות הבנק, ויכולים אנו לסמוך בשאלה זו בלב שוקט ובוטח ביועצי ההנהגה, עורכי הדין בלונדון, שאמנם הרשות ביד הבנק להזהיר את הקונים המתרשלים ולשלול זכותם על המניות כעבור זמן התשלומים. אני לכשעצמי אינני בא-כחם ופרקליטם של ראשי הבנק לזכותם בדין נגד המוענים עליהם, ואולם, "כל היורע אלפא-ביתא בהלכה זו" יודה, כי כל הטענה הזאת, שלא נמכרו עוד האקציות בשלמות ולכן אין עוד הוכחות לראשי הבנק לעשות מה שעושים, אין לה על מה שתסמוך. ראשי הבנק לא קבלו על עצמם שום התחייבות, מלבד ההתחייבות הפשוטה לבלי שלוח יד בכסף זרים ולעסוק כפי הבנתם הם בטובת העסק, האם בהעייכם את מספר האקציות המוצאות למכירה לשני מיליון, התחייבו בזה נגד הקונים למכור לזמן ידוע ומוגבל כל הסך בשלמות? האם לא מראשית הודיעו גלוי, שהבנק יפתח רק אחרי בוא אל האוצר שמינית הקרן? גם אינני יודע על מה תומך הסופר הנכבד את יסודותיו באמרו: "אשר אם לא נמצאו קונים על כל האקציות המוצאות לשוק או נסתפה השרה, העסק לא יסוד והמפעל לא נהיה", אם ימתחו מדת הדין הזאת על כל עסקי-המניות,

או נמצאו עסקים רבים וגם חברות אקציוניות רבות עומדים וקמים שלא בדין, כי אמנם העסק יוסד והמפעל נהיה אם גם חלק מהאקציות עוד לא מצא לו קונים, והוא דבר המצוי בעסקים חדשים בשנות קיומם הראשונות, וגם יש לזה דרכים שונים בהלכה-למעשים בכל יום, כיצד נוהגים, "באקציות הנשואות בפורטופול", הסופר הנכבד אומר: "כי לא יוחל ארץ ביום אחד וכי עסק גדול לא יולד פתאום, אך לאט לאט יתפתח ויתרחב, מתחתיו יצמח, וכאשר תדרוש ההתפתחות כחות חדשים יביאו לו השותפים גשמי הברכה, את הכסף אשר הבטיחו, וכן הלאה לפי ערך התפתחות המפעל יביאו לו המשתתפים את התשלומים". ואולם מוסדות אקציות רבות ידעתי, ספרי-תקנות רבים מן המין הזה קראתי, ולעתים גם למדת, לרגל העסק, וחקרתי הליכותיהם ומנהגיהם, ומעולם לא ראיתי מיסדי עסק למניות נותנים דבריהם לשעורים כמו אלה, תשלומים בעד מניות לפי ערך התפתחות העסק הוא דבר שלא היה לעולמים (במוסדי אקציות אנו מדברים ולא בעסקי שותפות פשוטה). בנהג שבכולם מחיר האקציות ישולם במלואו בזמן קצר, במשך חצי השנה או בשנה שלמה, ורק להקל על הקונים, מחלקים לעתים את התשלומים לאיזו שעורים במשך הזמן הזה. הלך העסק והתפתח מוציאים עוד הוצאה חדשה של אקציות למכירה בשוק, אבל שתשלומי האקציות הראשונות יהיו תלויים בהתפתחות העסק — כזה לא יעשה, וגם מדת הדין אינה סובלתו, התחייבות כזאת התלויה בשקול הדעת ובהערכת התפתחות העסק אין לה מקום בדין, בנידון דיון, אמת היא, קצבו את הקרן לסך 20 מיליון, אולם זה אינו מהייב עוד את המוסדים למכור תומי את כל הסך, ומה שלא נמכרו כל המניות אינו מפקיע את הקונה מידי חובתו לשלם תמורת האקציות שקנה. כל עוד ההגיון הישר יושב לכסא משפט, אין בהאזהרה כל עוות דין.

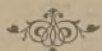
"הבנק עוד לא נפתח — אומר הסופר — והאקציונרים בהתרשלותם אינם עוצרים את התפתחות העסק". ומטעם זה אין להאזהרה יסוד מוסרי. יסוד מוסרי? זה יותר משתי שנים מרעיש ראשי הבנק והמון באי-כחם ועושי דברם את העולם, מכרזים ומודיעים, עמלים ויגעים, מתאמצים ומשתדלים לעורר את קוני המניות, להכניס את התרומות, למען יוכלו לפתוח את הבנק, אשר לפי החקים יפתח רק בהתאסף שמינית הקרן ואשר יותר מן הסך הזה רשמו הקונים והתחייבו לפדות בזמנו את אשר רשמו, והנה בא הסופר הנכבד וטוען: הבנק לא נפתח ובכן — אין לנו להכניס את הכסף. יסוד מוסרי אין להאזהרה! ראשי הבנק הטאו נגד המוסר באזהרתם! העומדים בראש הנהגת הבנק חוגרים שארית כחם, להוציא את המוסד היותר נכבד לנו לפעלו — ובוזה הם חוטאים אל המוסר!

זה שלש שנים עמלים טובי עסקינו ליסד ולפתוח את הבנק, את המוסד אשר בלעדיו אין חיים בכל פעלינו, ואש- אין לנו בלעדיו כל מוסד אחר, אשר יוכל להיות נחשב בעינינו ובעיני העולם מסביב למוסד לאומי; שלש שנות תלאה ועבודה רבה מנו להם, והענין אינו זו ממקומו. ההוצאות עולות עד ארבעים אלף רובל לשנה ויותר, והבנק לא יוכל להיות נפתח, הרבים שהכניסו את כספם להמוסד סובלים באשמת המעשים, באשמת המתרשלים אשר הוליכו את המיסדים שולל ברשמים על מספר אקציות שדי לפי החקים לפתיחת הבנק. שזהו העיקר, והנה בא המוען וטוען: איפכא מסתברא, להאזהרה אין יסוד מוסרי! אכן אמת נכון הדבר, עשו מיסדי הבנק שגיאות רבות גם באופן יסוד הבנק וגם באופני הופעת האקציות, ואולם השגיאה היותר גדולה והיותר מעציבה היא — שסמכו על הרגש הלאומי של

הדין. יבחרו להם המזוהרים אחת משתי אלה: אם שלם ישלמו את המניע או יאבדו זכותם ולא יוסיפו להלאות את הבנק ולהמשיך את הדבר עד בלי קץ ונבול. וכספם שיאבדו מה תהא עליו? הכסף הזה יהיה למלאות את ההוצאות הרבות אשר הסבו בשתי השנים אשר חכו להם ולתשלומיהם, כי מה עשו כל עובדי מלאכות הבנק במשך העת הזאת אם לא שעסקו כל הימים בדבר נביית התשלומים? או תבוא אספת כל בעלי המניות ותתיעץ ותעשה עם הכסף כטוב בעיניה. ובמעשה — אומר הסופר — הנה על פי הנסיון, אזהרה כזאת לא תביא תועלת.

ההחלטה הזאת איננה, כמובן, לא הלכה ולא חות־דעת, ורק על פי הנסיון מצא הסופר כך. ואולם עפ"י הנסיון, שהרי אני בעצמי מתעסק בדבר, אוכל להניד כי הדבר מביא תועלת אם מעט ואם הרבה; פה ושם נכנסים תשלומים מן הנוהרים, אבל לו גם יהיה שרבים מהם יעמדו במרד, וחדלו מעשות זאת גם עתה, ואולי רק מעתה, ומה גם שימצאו אסמכתא למאונם בדברי סופרים, הנה האזהרה — חובת הבנק היא ויעשנה והמשכילים יזהירו! העומדים בראש המוסד עשו כחוק וכיושר, נהנו כמנהג העולם, וה"הפקחים" שקלקלו עתידו ליתן את הדין.

ל. סליצאן.

בארצות המערב.

כד.

הרבות הכפולה הנדונה כעת במדינת רוסיה היתה לשיחה בפי כמה סופרים, ואולם חפץ אני להזכיר, כי נגר ענינו ובימינו עומדת במדינה אחרת. רבות כפולה להבדל. ראוי הדבר הזה, לשום אליו לב ולהחבון בהיותו, כי מזה נלמוד, איך יצמיח לנו הגישו בימינו קץ ודרדר בכל פנה ופנה.

גם במדינת נליציה יש כעת שאלת הרבות, ושם מקבלת היא את צורת העניות המגולת שיש במדינה זו לכל עניי היהודים. על פי החוק מחויבים הרבנים להביא בעת התמנות תעודה על למודי חול במדה ידועה (כמדומה לי לכל הפחות על למודי גימנויום שלם). יוצאים מזה הרבנים, אשר שמשו כבר בכהונתם לפני קביעת החוק הזה. עם הספר נאמר אז, כאשר יצא החוק לאור, כי הרשות ביד השלטון המקומי להעלים עין בשעת הצורך, היינו לשאת פנים לרב, אשר אין לו הדיעות הנצרכות, ואולם פטור בלי כלום אי אפשר, ואין ממנים רב על העדה, אשר לא ידע לדבר אף מלה אחת כהונן בשפת הארץ וגם לחחום את שמו בכתב לועזי. השכל מחייב, שהרבנים מוכרחים להיות לפי רוח המון בית ישראל, היינו לא לפי השקפת המשכילים המעטים, אשר הרב הוא להם רק כעין תכשיטין בבית הכנסת ובעתים מזומנים גם בחייהם (בנשואין, בהלכות המת וכיוצא בזה), אלא לפי צורך ההמון הגדול הבא להמלך ברכו בענינים דתיים ועל פי הוראתו יסדר לו את חייו הנצחיים. ולפי זה אם מאיו סבה חושדים בני ההמון בהרב המלומד ואינם סומכים על הוראתו, הנה על כרחו נמנע מורה הוראה על הצבור, שאין לו אפילו ידיעה של בר בי רב בלמודי חול. המצב הזה הוא מכוער מאד ומעצב למדי; אבל מה נעשה? הענינים התפתחו באופן כזה, ואי אפשר לנו להשב את תנועת הגלגל אחורנית. ואולם מצד השני, כשם שצריך ההמון הגדול לרב מורה הוראה, שיהיה דוקא נכבד מדעת ושלא מן הישוב, צריכים גם המשכילים לרב מלומד, לא לצרכיהם הם, אלא לצורך הקהלה. איך שיהיה משפטנו על ההידור החיצוני ועל הסלסול שנוהגים אחינו שבמערב בכל עניי הקהלה, הנה אי אפשר לכחד, כי לפעמים הדבר אינו רצוי כל עיקר, אם ביום חג לאומי יעמוד על הבימה איזה כסיל אדם לדרוש לכבוד חג בפני

עמנו. הם חשובו, ובוזה היו יכולים להשען על הסופרים המתימרים תמיד לדברים בשם העם — כי אמנם יש בעולם עם יהודי, ולעם הזה, לכלל העמים, יש רגש לאומי חזק או רפה, וכי בני העם הזה, ולו רק הרוב שבהם, מתרגשים לטובת הלאום ונכונים להביא לו, אם לא קרבנות מהים, דמם ומוח עצמותיהם, לכה"פ מנחת עני, שקל כסף שקל כסף לשנה, ועשרה רובעל המניה לכל ימי חייהם, והנה חשובו וטענו. חרפה היא וכלמת עולם, וככל זאת אין אנו רשאים להבחירה תחת לשוננו: הרגש הלאומי של עמנו, של הרוב הגדול, מלבד מעטים יוצאים מן הכלל ובטלים במעוטם, הוא דבר שעור לא בא לעולם בדרונו, וכל עיקרו, וכל הכרכורים סביבו, לא נכרא אלא על ידי "נחתי אמרי שפר" באספותינו ובלשון המדברת גדולות של סופרינו. שנו מיסדי הבנק שניאה גדולה, שנו מאד, ואולם הלא נסלה להם על חשבם אותנו ליותר טובים מאשר הננו, ולא נשלול מהם בעבור זה את רגש המוסר. — היודע ה' מרדכי בן הלל הכהן מי הם אלה רוב המתרשלים אשר אליהם עופפו העומדים בראש הבנק את להט החרב של האזהרה הנוראה? היודע הוא מי הם אלה אשר יצא ללחום את מלחמתם? אני הגבר יש לי מעט נסיון ומעט ידיעה בענין הזה. עסקתי במכירת אקציות ובגביית תשלומים במקומות שונים, בערים גדולות וקטנות, בין מפלגות שונות, בווארשוי ובדווינסק ובבריאנסק ועוד, מכיה אני את אלה הנחשלים ששלמו עפ"י רוב רק את התרומה הראשונה, או לכל היותר גם את השנית, לפני שתיים שלש שנים, ויעמדו משלם, ואוכל להעיד, ובטה יתנו תוקף לדברי כל המתעסקים אשר בכל מקום ומקום, שגם חמשה למאה לא ימצאו, בין אלה המתרשלים, אנשים אשר רק מחסרון כסף לא יכלו לשלם את כל המניע, ואם לא ידפקום ראשי הבנק, והיו נכאים לשלם מעט מעט את תרומותיהם, כאלה הם רק מעטים, ובעבורם כבר נעשו ובודאי גם תעשינה כל ההנחות שבעולם; ואולם הרוב הם אנשים מסוג אחר לנמרי, אנשים שחרלו משלם, משום שרשמו על המניות בשעת התרגשות־הרוח, בשעה טובה, או שרשמו משום פניות צדדיות. משום שלא יכלו להשיב פני המאסף, משום שראו אחרים רושמים, משום שחכו והאמינו כי קרוב השכר לבוא והאקציות תעלינה מהרה במהירן, וכדומה, ועתה הם מתחרטים ותוהים על הראשונות, ולא יחפצו לשלם אף מעט מעט, ולו גם תעשינה להם כל ההנחות שבעולם. אלה שחפצו, ואפילו העניים שבעניים, כבר היה סיפק בידם במשך שנים רצופות להכניס קימעה קימעה את הכסף, ורוב המתרשלים הם המתחרטים, אשר הענין מעיקרו רחוק מכליותיהם. אלה הם המשכמים ומעריבים לפתחן של המתעסקים ושואלים: מתי יפתה הבנק? איה הריחו? איה הקרן? אלה הם הכרפים ידי עושי המלאכה בהתיליהם ועקיצותיהם — ואלה היו רוב המתרשלים. והם גם "הפקחים", האומרים בלבם: אם יפתח הבנק והאקציות תעבורנה לסוחר ויעלה מחירן, אז נעשה גם אנו אל השלל והבענו את אקציותינו, ואם לא יעלה הענין יפה — אז את כספנו הצלנו. האם התיחסות כזאת לענין נכבד, היקר ללב רבים ושוכים בעמנו, מדת המוסר סובלתה? האם את פני כל אלה ישאו ראשי הבנק, יסחו דעתם מכל הענין, לא יתבעו, לא יזכירו ולא יזהירו, למען — למען יוסיפו להיות לצחוק ולקלס בעיני החכמים האלה, בראותם שאמנם אין כל תוקף לחקי הבנק וכל הענין הוא צחוק־ילדים? לא אדוני. כל "מוסד אשר כבודו רב וערכו גדול", לא יוכל לתת את עצמו למשחק לארחי ופרחי; עליו לשמור תפקידו ולהזהיר ונס—לקיים, במקום שאין טעם מספיק להתנהג לפניו משורת

כל דבר שיעשה בווינא — מבלי לשום אל לבם, כי רבנים כאלה, אשר יצאו מן הבית הזה, לא יספיקו לקהלות גליציה, ושלומי אמוני ישראל הם כאחיהם בכל המדינות ובכל הזמנים, ועוד פחותים מהם, רואים אנו ברוסיה ישיבות שונות הניזונות משל אחינו התמימים והאדוקים, בודאי אין החזון הזה מרנין את לבנו ביותר, כי יודעים אנו שכמה מן הרמאות ואחיות עיני הכריות יש בדבר, ובכלל אין הישיבות מתאימות לרוח הזמן ואינן מגדלות רבנים כפי צרכינו כעת, ואולם אין לכחש, כי מרבה העם להביא נדבותיו להספקת הישיבות האלה, ועם כל הרחק הגדול של אחינו ברוסיה הם מרימים נדבה לצרכים דתיים, בגליציה לא נמצאה אף ישיבה אחת, לא הא ולא הא.

ורק דבר אחד מוסיף והולך בגליציה: החסידות, בימים האחרונים קמו כמה סופרים, ללמד זכות על החסידות, אשר בומנה היתה דבר בעתו, אין ספק, כי יש הרבה מן האמת בדברים האלה, ובכלל כל הזון היסטורי היה הכרחי בזמנו, ואולם אין עסקי כעת באותה החסידות שקמה לפני מאה וחמשים שנה, אלא בחסידות של זמן הזה בגליציה, בכל עיר ועיר בגליציה נמצאים כעת שנים שלשה, "צדיקים" מתחרים זה בזה בעסקם ומוכרים את "צדקתם" בשלש אנורות כסף, גם בדבר הזה נפלאה גליציה לרוע.

הרי כאן שלשה מיני "מנהיגים" רוחניים בקהלות ישראל של המדינה הזאת: הרבנים, הצדיקים והמשיפים (כאשר יכנו להרבנים החרשים), הטובים שבהם הם אלו ממין השלישי, כי הם לכל הפחות לא ירעו, ואולם הרבנים והצדיקים בכל הקהלות משפילים את היהדות בגליציה, "שלטון הקהלות נתן על פי הרוב בידי אנשים בלתי מהוגנים ובלתי מוכשרים לשירותם זאת — ועד כמה שירדו היהודים בגליציה במצבם החמרי, הנה ימים באים אשר מצבם הרוחני והמוסרי יהיה באופן שאין למטה מזמנו, ועם כל זה הלא נהנים הם מכל זכויות המדינה, ולכל הפחות בסדרי הקהלות ובחיייהם הדתיים והמוסריים יש הכח בידם לתקן הכל כפי חפצם, חזון כזה של שפלות מוסרית, של עברות פנימיות, לא יראה בכל תפוצות הגולה, בעינינו אנו רואים, איך יפרע עם מחוסר רגש מוסרי, וכמעט שכל המפלגות מתחרות בדבר, איך להשפיל כבדו יותר ויותר.

ש. ב' ד.

במכתביהעתיים

כבר זכינו לעמוד על קברן של כתבי המליצה, אך לא במהרה בימינו נספור את ה"מאמר" ונטמנהו בחול.

נורא הוא ה"מאמר", אותו הטומטום, שאינו לא דברי חכמה ולא דברי יופי, אלא סתם דברים, סתם בטלנות!

ולא בטלנות של בית המדרש, שיש בה לכל הפחות ריה תורה; ולא בטלנות של אנשי השוק, שיש בה למצער צל של איזה מעשה, שהיה, שהוא, שעתיד או שצריך להיות, אלא בטלנות משכילים, חוטפים וקולטים משפטים מן האויר, איזה מעשה, בלתי מבורר להם, מן השוק ועושים מאמר...

מעט פקחות-של-שמות, מעט התלהבות עשויה, מעט חוצפה וגסות הרוח, לפעמים גם מעט "ציטטים" מתוך ספרים ידועים מאות שנים, והשאר — בטלנות; כרכורים על החבל, העלאת גרה של קש ותבן, מעשה לין או מעשה בהמה.

הוי, מי יקבור לנו את המאמר? והעיקר — מתי?

שאלת המוסר בישראל דורשת עיון רב, שקידה רבה ועבודה רבה, אבל "בעל-מאמר" חפשי הוא מעיון, משקידה ועבודה, כותב הוא תמיד "לפי עניות דעתו", מה שעולה על לבו באותה שעה, מה שמרשה לו אציר-המלון שבמוחו הדל — להעלות על הניר.

שרי המלכות, הנה בגליציה יחוגו, למשל, יום מלאת שבעים שנה לחיי הקיסר, בכל בתי התפלות שלהם מתאספים להתפלל לשלום המושל, והבהן דורש לפני הנאספים מעיני דיומא, ואולם בבית הכנסת של היהודים, אשר גם שם יבואו מפני דרכי השלום שרי הרשות, עומד איזה רב ומדבר בשפה נלענת דברי הבל ורעות רות, אשר תקין בהם נפש איש תרבותי, אמנם כבר דרשנו למדי, כי אין להשגיח על "מה יאמרו הבריות", וכי לא על פי השקפתם הם נסדר לנו את עניני קהלותינו, כל זה הוא דרוש נעים ויש בו קורטוב של אמת, ועם כל זה אין המעשים יוצאים מירי פשוטם, לקהלה ישראלית נחזין לפעמים רב מלומד, אשר יצא לפניה.

ואלו היו הרבנים לכל הפחות מן הטיפוס הקודם כאבותיהם עם מעלותיהם וחסרונותיהם, החרשנו, ואולם אין הדבר כן, הרב בזמן הזה, דבר זה אמת הוא, נבער מכל למודי חול כהרבנים בדורות הקודמים, אבל חסרות לו כל המדות המשובחות שמנו חכמים בנדולי ישראל מזמן שעבר, אומרים עליהם, כי על פי הרכב אינם אפילו לומדים, וידעתם בתלמוד ופוסקים היא מצומצמת מאד, על זה לא אבוא אתם במשפט; ואולם העיקר הוא כי רוב הרבנים בגליציה בזמן הזה, מלבד שאינם לומדים מופלגים, הם גם בעלי מדות מכוערות, חנפים וצבועים, נוטים אחרי הבצע והשוחד, עושים חנופה לתקפים וגוזלים משפט עניים, ועד כמה שירד כבודם ונטל יפוי כחם, הנה סוף סוף יש להם עוד כמה ממקצעות החיים, שהם מושלים בהם, היהודים התמימים, שלא הריחו ריח השכלה מימיהם ואין לחשרם כי נחמצו למקרא מאמרים בכה"ע העברים, מספרים לפי תומם, כי "הרב שיחיה" פושט את ידיו וחשוד על לקיחת שוחד; כבר חדלו להשתאות על זה או לקצוף, אלא משיחים זה לזה מעשה שהיה, כשם שידברו אודות אבן שנפלה מעל הגג ופגעה במוח של פלוני, כך הוא "מולם", ואין אדם נפטר ממולו, בהרבנים בגליציה אין אף שריד מן הכבוד האמתי של הרבנים הקודמים, היינו כבוד התורה, אשר יחוסו עליו ולא יבואו את עצמם בעיני הבריות, כינתים תחרור ההשכלה מעט מעט גם בגליציה בין הכתות הנמוכות של העם, וכל מה שתגדל מדת ההשכלה יתבזה הרב יותר בעיני ערתו.

על פי האמור כזה היה אפשר לשער, כי בעוד ימי דור אחד יבוא שינוי נמרץ בחיי הקהלות בגליציה, הרב הישן יחדל ועל מקומו יבוא הרב ה"נאור", שנמר למודיו באחד מבתי המדרש לרבנים בגרמניה, ואולם כל האומר כזה אינו אלא טועה, אמנם מספר המשכילים, שלא ימצאו חפץ ברב מחוסר דעה, ירב משנה לשנה, אבל עוד כמה דורות יעברו, שרם יהיו הם הרוב בקהלות ישראל, רב נאור כזה לא יהיה מרוצה בעיני רוב בני העדה, ועד כמה שחוששים את הרב הישן בלקיחת שוחד וכדומה, הנה סומכים הם על הוראתו ועל יראתו ומאמינים בו, בעוד שלעולם לא יסמכו על הוראת הרב מבית המדרש לרבנים, באופן כזה יהיה בגליציה ענין, הרבנות הכפולה" מאליו, הרבנים הוקנים הולכים וכלים מזמן לזמן, ומכיון שאין ממנים עוד כמוהם לרבנים, הנה בהכרח שבמקומם יבואו רבנים נאורים, שהרי ממשלת אוסטריה מקפדת בדבר, כי יעמוד רב בראש כל קהלה וקהלה, להורות בדיני או"ח ימנו דיינים על הקהלות, הרי כאן, הרבנות הכפולה", כמו שנהוגה ברוסיה, אשר עליה יתאוננו כל כך, מבלי שאפשר לשנות את הדבר לשובה.

ואולם בדבר אחד הורע כחו של הרב הרוחני בגליציה מאחיו ברוסיה, לפי שאני רואה ומכיר יש עוד כבוד להרבנים הרוחניים ברוב הקהלות ברוסיה, וגם הממשלה תדע, כי באמת אין הרב "משעם" פני העדה, לא כן בגליציה, הרב הנאור, שהוא הרב "משעם", לא יותר מכבודו ומכותו אף כמלא נימא, לפי חוקי הארץ אינו רק סופר הפנקסים של הגולדים והמתים, אלא רב ממש, וכמה מנויים ומשרות נתנו לו בכח רבנותו, הדין שהוא מורה הוראה בעיני אסור ודו"ח לא יכבד על העם, ובאופן כזה יצא לנו, כי באמת לא תהיה שום רבנות בגליציה, הרבנות הרוחנית עתידה להבטל, והרבנות החדשה לא תקבע לה מקום בלב העם, מפני שורה היא לרוחו ולהלך נפשו, הדבר הזה ראו אחינו בגליציה הולך וקרר אליהם זה כמה שנים, ועם כל זה לא נסו לעמוד בפרץ ולתקן מה שראוי לתקן בעוד זמן, המשכילים שמחו על זה, כי נוסד בווינא בית מדרש לרבנים במתכונת הבתים בגרמניה — ועודנו נרוע מהם כמשפט

ומה יהיה סוף החוננים לעולם הבא?

איש נעמי מבצר להם מקום על הסף בנ"ע. שם יכיר אותם מקומם, יען כי פתאים המה, ושומר פתאים ה', אבל האוהבים הנאמנים לעמנו, בזכרם את ציון, תלו על ערבים כנורותיהם. כי לא בנגינות יגבר איש...

הצריך כל זה לפירוש?

ולאו דוקא סופרים עירכנים מאמרים, כי גם הקוראים למדו לעשות כמתכנתם... אחד הסופרים נועז לדבר ב"הצפירה" על דבר הבחירות למנהיגי העדה בלבוב, וחזה את דעתו, כי רוב הנבחרים אינם ראויים לאותה אצטלא, והנה בא אחד הקוראים במאמר של מחאה (נליון 115) לאמר: האנשים הנבחרים הם מנכבדי העיר, כלם אנשי שם, בתוכם יושב (!) הנכיר האדיר (!!) ר' שמואל פאן הורוויץ וכו', והוא מונה בשמות שמנה נבחרים אנשי שם —

והשאר? הלא הנבחרים שלשים במספר, ואותו הסופר דבר על אדות הרוב?

ואם יבא "אחד הקוראים" שני ויאמר שעדותו של אחד הקוראים הראשון אינה מהימנת? שגם "אנשי השם" שלו אין העטרה הולמתם? בחוברת היואסאסאד "לחדש מאי" נדפסה התחלת מאמר גדול

ורב הערך בשם "הדלות העברית באודיסא".

את הידיעות והמספרים אספו בשביל חברת הצדקה בשם תלמידים עברים מכית המדרש הגבוה באודיסא.

לפי הרשימה מקבלות באודיסא תמיכה מקופת הקהל 8435 משפחות — 48,549 נפש! 32,36% מכל מספר היהודים הנרים באודיסא (150,000 נפש).

בין מקבלי התמיכה נמנו:

1427	משפחות	בעלי מלאכות שונות
1214	"	עובדים
981	"	סוחרים נושאים סחורות
1974	"	בעלי משלח יד אחרים
553	"	בעלי משלח יד קבוע וקבצים בלי משלח יד

גם החברה לקבורת מתים באודיסא מציאה לנו מספרים מפחידים

מאד:

בשנת 1899 מתו עברים 2980 נפש.

מזה נקברו חנם 1890 איש, היינו 63% ממספר המתים! מהשאר 20,9 שלמו מחיר מצער, ורק בעד החלק הששי ממספר כל המתים שלמו הקרובים דמי קבורה מעשרה רובל ואילך...

וכפי הנודע, מצב הכלכלה העברית באודיסא טוב הוא משאר

הערים...

Z.

השקפה על דברי המדינות.

(שאלת הבלקן. — קץ הסכסוכים בחינא. — דבר שלום באפריקא הדרומית. — קריטא. — מוקדוניה. — אלבניה. — הווכחים בועד המדיני באיטליה. — מתנגדי האגודה המשולשת. — דברי השר פרינטיטי ודעת הקהל).

עוד הפעם מתעוררת שאלת הבלקן ככל עווה ותקפה, והדבר מסוכן כעת לשלום המדינות ביותר. מפני שאין עוד שאלה מדינית למרחוק, אשר תמלא את כל הללו של עולם, ולכן יש לדאוג,

על מעשה אחד. כגון "מלחמת השנים", שאינה שנורה אצלנו, יבנה "בעל-מאמר" תלפיות של שיטה שלמה, ויוכיח על רגל אחת, כי מוסר ישראל שונה הוא בעיקרו ובראשיתו ממוסר העמים, ולא יעלה על לבו, כי לפניו היו הנערים מצחקים לפני שרי צבאיהם בשפיכת דמים, ושהיום שמעריל ההנוני ובעריל הסרסור, כי ינצו זה את זה, דים באנרופיהם ולא ילכו, להנאת בעל המאמר, אל החנות לקנות קני-רובה ולעמוד זה כנגד זה ולירות... אין להם לזה לא הרגל, לא זמן ולא כסף...

במעשה "בעל-מאמר" ראשון יחזיק "בעל-מאמר" שני, ובלי התבונן אל ספירת החטאים, בלי חקור ודרוש באיזו חטאים אנהנו מצוינים, בלי שות לב אל מצב הפרנסות, פעולת החקים המבדילים וכו', הוא מוציא לאור משפט גדול ונורא, שהמוסר שוה הוא אצל כל עם ועם, אלא שאנחנו אומרים ועושים, והם — בלב ולב ידברו; שאצלם "הקול קול יעקב אבל הידים ידי עשו"...

ב"הצפירה" מסיים ה' מרדכי רייזען את מאמרו הארוך על דבר... אך על דבר מה אינני יודע. כשונא "מאמרים" לא קראתי, לא את תחלתו ולא את סופו, אך "חטפתי" מקום אחד יפה מאד, הוא התחלת הסוף (בנליון 127).

"לו ראה ושמע" — עונה ה' רייזען לאיוה סופר, שכנראה, הרשה לעצמו להטיל מרה באגודת מכבים, או כיוצא בזה — "לו ראה ושמע אותו הסופר את דברי העצירים, אחרי שמעם את דברי המטיפים [לא לציון ולא לתחיה, כי אם לאגודת מכבים, כי בשרפות עסקינן] וענו: "נעשה ונשמע!" — האין זה משפט מסודר כראוי?

"לו ראה סופרנו את ההתלהבות הנפלאה (!) של צעירינו בערב הזה (כלומר: ההוא) ואת שמחתם, בלבשם בפעם הראשונה את "בגדי השרד" (!) ויעבדו את עבודתם (!) בחריצות יתרה (האמנם — יתרה?) בעת שפרצה השרפה אחרי הוסד האגודה", כי אז לא הוציא, ככיוול, לעז על שונאי ישראל, ולא אמר "כי צעירינו מתבוששים להתלמד (כלומר: ללמוד) ולהתרגל לעלות על בתים בעלי שלש מכפלות" (כלומר: על גג אותם הבתים).

וה' רייזען לא ינוח ולא ישקוט, עד אשר יבא הסופר בר פדונתיה להם, וראה בעיניו:

"איך צעירים בני עשירים (!!!) מטפסים (!) ועולים (!!) על בתים בעלי שלש מכפלות (!!!) ולא יראו, ולא יפחדו (הכפל לחזק הרברים!) וכו', וכו'."

ובכן מול טוב! הישועה קרובה!

אין לנו עוד חילות ושרי חילות בבגדי שרד, אבל כבר יש לנו מתנדבים — מכבים בבגדי שרד, והם מתפעלים מבגדי השרד ושמים וקוראים: נעשה ונשמע! וגם בני העשירים אינם בושים כל עיקר, וגם הם שומעים למטיפים ומטפסים ועולים, כן — גם בני העשירים! ועד שלש מכפלות!

אגודות לכבוי שרפות נחוצות מאד, אבל מאמרים כאלה!...

כן פונשים אנחנו ב"הצפירה" (נליון 129, 130) בדבר אשר גם בספרות העתית שלנו אין חזונו נפרץ.

אחרי המשך של מאמרי המו"ל בעצמו על אודות נחיצות התחיה בכל מקצוע ומקצוע, ביופי, בשירה, בזמרה, בדעת וכו' וכל המרומם את הרוח והנפש... ובשעה שבמדור התחתון נדפסת בקדמת טובה מאד מאת החזן בירנבוים על דבר "שירי עם ושירי ציון", משתדע "איש נעמי" (כעת בפאריז!) במדור העליון במאמר "שר בשירים על לב רע", ונשען על פתגם ההמון "שהחזן הוא בער", הוא מוכיח שהקנטורים בזמן הזה לא טובים מהם... שגם הם כלם "סכלים ונבערים מדעת".

"למה לנו שירים? — עת צרה היא ליעקב, כל העם מקצה טובע בים דאגה. והקנטורים הכוערים אומרים שירה!" "ומי כהקנטורים פתאים מאמינים לכל דברי שיר".

עתידה האומה הבולגרית לרשת את הארץ. ואולם כאשר הבין השולטן שסכנה בדבר, משך ידו מן הבולגרים והאיר פנים להרומנים. אז החלו מעשי ה"חברה המוקדונית" בבולגריה, אשר הרעישו את העולם. הבולשת הטורקית והרומנית עברו שכס אחד, להאיר במחשכים האלה ולגלות על מצפוני החברה המוקדונית, וזו מצדה נשפטה באויביה ומתנגדיה באש ובחרב. הגיע הדבר לידי כך, שראו הממשלות האירופיות חובה לעצמן להתערב בו ולגבור בממשלת בולגריה בנויפה, וזו ראתה ונוכחה, שאין הדבר רק "לפנים", ונכנעה לפניהן.

ואולם עוד לא שקטה המהומה במוקדוניה, והנה החלה מחדש באלבניה. ממשלת סרביה קובלת, כי האלבנים עושים פרעות ופורצים אל ארצה לשפוך דם ולקחת שבי באדם ובבהמה. קצת אמת יש בטענות האלה, והעיקר הוא, כי שאלת אלבניה צריכה לפתרון ואי אפשר להשאירה במצבה הנוכחי. ואולם איך יביאנו לידי פתרון, וידים רבות עוסקות בה? ממשלת אוסטריה מצדה חושדת בכל מאורע שיהיה במדינות האלה, שיטתה היא באחת: אסור לשנות! ולכן כל חפצה הוא, להשאיר הדבר על מקומו. גם ממשלת איטליה מתערבת בשאלה זו, מפני שיש לה תביעה על אלבניה; ומצד השני יושבות ממשלות סרביה ומונטיניגרו ולטשות עיניהן ומחכות לראות, מה תהיה אחרית דבר. רואים אנו, כי בעצם קרובה שאלת הבלקן לסופה, אלא שתחרות הממשלות השונות מעכבת בדבר. זו מושכת לכאן וזו מושכת לכאן, ולכן תתחזק עוד הממשלה הטורקית זמן מה.

ובועד המדיני אשר באיטליה נדבר בימים האחרונים על דבר השיטה המדינית של הממלכה הזאת. שר החיצון באיטליה, הוא פרינטיפי, היה נודע ומפורסם למתנגד האגודה המשוושה, כי כן חוה דעתו בשאלה הנכבדה הזאת בשכבר הימים. כאשר נתעלה למדרגת שר החיצון הרעו רבים תרועה גדולה: נתפרדה החבילה! ובאיטליה נמצאים כמה מתנגדים לשיטה המדינית הזאת, ובראשם עומדים אויבי ממשלת אוסטריה, אשר יטענו: על מה אנו כורתים ברית עם הממלכה הזאת, בעוד שמוטב לנו לכרות ברית עם צרפת, ולהשתדל לקרוע את המדינות האיטלקיות מיד הראשונה? ובימים האחרונים רבו עוד המתנגדים, באמרם: האגודה המשולשת לא הצילה את איטליה מרעתה, היא גורשה מאפריקא ולא יכלה להתקיים שם, ובינתיים הולכת צרפת וגוברת באפריקא הצפונית וכבר היא שולחת ידה גם במרוקו, ועוד מעט וכל החוף של הים התיכון יהיה בידה. אלבניה תפול בידי ממשלת אוסטריה, ואז תמשול זו בים האדריאטי. פרינטיפי התנצל על כל הקובלות האלה, הוא טען, כי אמנם חזר מדעתו בדבר הפוליטיקא החיצונית, שהרי לא כהרי האגודה המשולשת בימים הראשונים הרי האגודה המשולשת בימינו אלה. אז אמרה להתנגדות מלחמה באחרים ולהרחיב ממשלתה, וזה לא יתכן. כעת אך לשלום פניה מועדות, וזה גם חפץ איטליה. ובנוגע לאלבניה אין לדאוג, שמא כמקרה טונים (כי כבשוה הצרפתים למורת רוח האיטלקים) יקרה גם את אלבניה (כי יקחוה האוסטריים), כי ממשלת אוסטריה אינה שואפת להרחיב את גבולות ארצה, והלא זהו עיקר האגודה המשולשת, לבלי לשנות גבולות הארצות, ואין טוב לאיטליה אלא להחזיק בברית זו, ואז היא שלווה ושוקטה ואין לה לפחד כלום. גם ברית המסחר לא תופר בין ממשלות איטליה, גרמניה ואוסטריה, אם כי עוד איזו עכובים בדבר. — האמת היא, כי דבריו לא עשו רושם גדול בועד המדיני, מה שמסבירים כה"ע בגרמניה בפנים שונות, אלא

כי יחלו עכשו הדיפלומטים לעסוק בפתרונה והתרתה, וכמובן, יעבדוה ויעותוה עוד הרבה כדרכם. ענין חינוא הולך הלוך וקרב אל קצו. כבר באו הממשלות לידי פשרה, כמה תשלם ממשלת חינוא בכל שנה ושנה רבית וקרן על ההלוואה של ארבע מאות וחמשים מיליון טאעלר, הלא הוא שמונה עשר מיליון טאעלר. גם נדבר ביניהן, מה הערבון אשר תתן הממשלה על החוב הזה ומדיכן תשלם את אשר קבלה עליה. באופן כזה הכל הולך למישרים. גם באפריקא הדרומית נראה, כי עוד מעט ותתם המלחמה. מצד אחד עיפים כבר האנגלים בראותם, כי כל נצחונותיהם המרובים לא הספיקו להם עוד לבצר ממשלתם בארץ; ומצד השני יודעים הבורים, כי סוף סוף אי אפשר להם לעמוד בפני אויב כביר ועצום, וללא תועלת הם שופכים דמיהם ומחריבים גם כן את הארץ. עתה מפשרים מצד שניהם, ואפשר כי בקרוב ישלימו ביניהם, אם יהיה הדבר כן. הנה או יפנו כל הדיפלומטים לשאלת הממלכה הטורקית, אשר אמנם אי אפשר לה להתקיים במצבה הנוכחי ימים רבים. רואים אנו זה כמה שנים, כי אבר אחר אבר יחחק מן הנוף הזה, וכל התחבולות שבעולם, לעצור בעד ההתפתחות הטבעית הזאת, לא יועילו. כפי הנראה באה כבר העת, לחתוך מחדש איזו אברים מן הנוף החולה.

הנה, למשל, שאלת קריטא. ידוע, כי ממשלות אירופא התנגדו בכל כחן להפץ היונים, אשר אמרו לספח את האי הזה אל ממלכתם. ועם כל זה עשו באחרונה הלכה למעשה, אשר לא הספיק לא להיונים ולא להטורקים, כמעשה ממשלת אירופא במקצוע זה מאז. אי אפשר היה להם להכריח את יושבי האי, כי ישובו להתענות תחת השולטן כמקדם, אבל לא אבו להסכים, כי יספחו אל ממלכת יוון, ומה עשו? הוראת שעה! לעת עתה נשארה קריטא עומדת תחת מרות השולטן למראית עין, ובה ימשול בנו של מלך יוון. כאשר הנהיגו את הממשלה הזאת ידעו מראש, כי לאורך ימים לא יתקיים המצב שאינו-טבעי הזה. ובאמת עמלים כעת כל יושבי קריטא (מלבד המושלמים הגרים ביניהם) להביא את הענין לידי גמר, היינו לספח את האי אל הממלכה היונית. ממשלות אירופא מסרבות בדבר, השולטן מוחה, המושלמים צועקים ומאיימים, ואולם אי אפשר לעצור בעד גלגל הזמן, אלא מה שלא יעשו במתינות ובשכל, אפשר שיעשה אחרי כן בבהלה ואהרי שפך דם.

גם שאלת מוקדוניה צריכה לפתרון. ממשלת טורקיה התנהגה עד הנה בערמה, ובתחבולות שונות הקדימה את פני הרעה. יודעת היא, כי כמה מממלכות הבלקן לטשות עיניהן על מוקדוניה, ולכן הסיתה היא האחת בחברתה, בתקותה, כי אם יריבו אלו זו בוו תצא לה הרוחה מזה. ובאמת היה הדבר נוהג כן כעשרים שנה. ממשלת טורקיה קבלה על עצמה בהקונגרס הברליני, להנהיג סדרים טובים במדינת מוקדוניה, ולא יהיה פתחון פה להסלאווים הגרים בה לצעוק עליה חמס. ואולם השולטן התנהג תמיד על פי ההנחה הכללית: שב ואל תעשה עדיף. הוא לא עשה כלום, אלא שמח על הדבר, כי מריבים הסלאווים אלו באלו, והוא מצרו שקד, כי לא יחדל ריב ביניהם. היו ימים אשר נראה, כאלו האיר פנים להיונים במוקדוניה וידם היתה על העליונה. ואולם כאשר גברו אלו והחלו ללכת בגדולות, הסתיר מהם פנים והחניף להבולגרים. בזמן שהתנהגה ממשלת בולגריה על פי עצת סטאמבולאוו ידע זה לתפוש את לב השולטן בלבן, באופן שהתגברו הבולגרים במוקדוניה משנה לשנה, וכבר חשבו רבים, כי

שלא היה להם כמה לשלם. האכרים נמצאו במצוקה גדולה, וה' פאריענטי אטם אונו משמוע תחנוניהם, אכן בבוא פאריענטי עוד הפעם לראש פנה, ויסבו האכרים על הבית אשר הוא שם, ויאיומו עליו כי לא יתנוהו לצאת עד אשר ישלם בעדם את המסים, וה' פאריענטי הוכרח לעשות חפצם, וגם הוכרח להתחייב ככתב, כי ישלם את המסים עד אשר יסודרו עניני המושבות. גם ב"מתולה" נאנס ה' פאריענטי לעשות רצון האכרים ולבלי לשלח מן המושבה את הבקים אשר קבלו שכרם מאת הפקידות בעבור שמרם על האכרים ועל רכושם מן הדרווים הפראים, ופאריענטי התחייב ככתב לפצות את הדרווים בעד טענותיהם או להושיב את האכרים במקום אחר אשר בו לא תגע בהם יד הדרווים. — הקיסר פרנץ יוסף קבל כפראג את רב העדה ד"ר עהרענפעלד ואת ראשיה ד"ר ראזענבאכער וד"ר בענדענער, גם שאל ע"ד מספר יושבי העיר היהודים ומספר רבניה ובתי כנסיותיה, ועל דבריו ה' ראזענבאכער, כי מספר היהודים כפראג עם פרוריה הוא 27,000 וכלם עבדים נאמנים למלכם, ענה הקיסר כי לבו סמוך ובטוח באמונתם. — הד"ר הירצל הודיע לסופר מכה"ע "דוואיש קרוניקל" כי כל הממלכות האדירות באירופא אינן מתנגדות להציגות. — ביום 16/6 היתה בפאריז האספה השנתית של חברת יק"א, אשר באו אליה, מלבד ראשי החברה, מנהליה ופקידיה, גם מורשי הקהלות בריסעל, פרנקפורט ע"נ מיין וחברת "כל ישראל חברים" וכו', שלהן נתן הברון הירש מתנה את מניות החברה. לחברי המועצה נבחרו עוד הפעם היה א. ל. כהן, שארל האלגארטען, מ. ג. כהן, ה. ג. לואדא ושלמה ריינאך. החשבון השנתי כולל ידיעות מפורטות ע"ד מעשי החברה בשנה החולפת בכל ארצות תבל: בארגנטינה, ברוסיה, בארץ ישראל וכו' וזה תכנון בקיצור: מפעלי החברה בארגנטינה מתפתחים ומשתכללים ומתנהלים ע"י הפקידים ס. הירש וד. קאזעס. המושבות מיוזעסוויל ומוריציה — ביחוד מיוזסוויל — מתענגות על רב טוב. כמעט כל האכרים פורעים את מניותיהם השנתיות ע"י חובותיהם מכבר. המושבות בנוע נטרעריאס, אף כי אינן במצב טוב כמו המושבות הקודמות, הולכות ומתבצרות. הבתים למעשה החלב ולגדול הבהמות מביאים שבר הגון לאכרים, יותר ממאתים איש באו בשנה זו להמושבות ברוסיה על הוצאותיהם. הבתים למעשה החלב וכו' בצעבאלאס עוד לא נסדרו כראוי, ויש תקוה כי בשנה הבאה יביאו ריוח. מפעלינו בארצות הברית לא הביאו פרי לע"ע מפני סבות שונות. המושבה הקטנה קולוניא-של-הירש בקאנאדא הגיעה למצב השלמות מבלי הוצאות רבות. מספר הפקידים נתמעט כפי האפשר. בשנה זו נמסרו לנו ע"י הברון רוטשילד כל המושבות אשר נתיסרו על ידו באה"ק והשנה הזאת עברה עליהן בשינויים ותקונים אשר התחיל בהם המיסר בעצמו. על אדמת המושבה מארגאטשיפליק אשר באי קרסין הושבנו איוו תלמידים מ"מקוה ישראל" ופועלים מהמושבות העבריות בא"י. המושבה "אור יהודה" באויה הקטנה הולכת ומתפתחת במדה האפשרית לשנה הראשונה להתיסרותה. אל בית הספר לעבודת האדמה אשר שמה נתקבלו התלמידים הראשונים. ברוסיה תמכנו את בתי"ס לחרשת המעשה ועבודת האדמה, עשינו שנויים רבים לטובה בהפירות אשר במערב רוסיה ובסרביה, והרשות הכירה לטובה את מפעלינו. הבתים הנכנים ע"פ חקי ההיגיינה בוויולא נגמרו, הרבה משפחות פועלים מצאו בהם מעונות טובים כזול. מפני מעצורים שיניים לא יכולנו להחל עד כה כבנין בית המטוה בדוכאוונא, אבל בעוד זמן מעט נגש אל העבודה. בשנה זו נטל עלינו לסדר את עניני היציאה ברומיניה, וגם עלתה בידנו לקדם את פני הרעה הנשקפה מסגירת החפים באמריקא בפני נודדי רומיניה. הרבה משפחות הושבנו בקאנאדא, בארגנטינה, באויסטרליה ובניו-סילאנדיה. קופות ההלוואה אשר נוסדו על ידינו בגליציה, הביאו תועלת מרובה לבעלי בתי החרושת וגם מצבן איתן. באותה מדינה נוסד ג"כ בית ספר לעבודת האדמה, וזמן הלימוד בו התחיל מראשית ש' 1901. הננו תומכים ג"כ את בתי הספר לחרשת ולעבודת האדמה אשר לח' כל ישראל חברים, ואת בתי החינוך אשר לה בפרס. — בווינא חגג ביום ד' תמוז הרכ החכם מאיר איש שלום את חג יובלו במלאת לו שבעים שנה. דברים אחרים כנוגע לתולדות החכם הזה נביא בגליון הבא.

שלא יחפצו להודות, כי רוב העם באיטליה איננו נמשך אחרי השיטה המדינית הנוכחית וחפץ הוא להפיר מאוסטריה ומנרמניה. מובן מאליו, כי מדעת הקהל אין עוד ראייה מכרחת, כי באמת טוב ומועיל זה לאיטליה, אלא שנראה ההיפך. ואם פרינטימי נהפך מקטיגור לסנטיגור, אות היא, כי האנדרה המושלישת היא ענין הכרחי, ורק העם לא יבין לו. הנה כן היתה שאלת הבלקן לשאלה אירופית וממנה תוצאות לחמון סכסוכים ומבוכות.

מאורעות ומעשים.

ביום 12 ח"ו נעשה משתה בלונדון, אשר תבואתו הוקדשה לבית מחסה הוקנים והיתומים אשר במערכה של העיר, הוא הבית העומד תחת חסותו של המלך עדוארד השביעי, לתשלום חובות הבית היה דרוש סך חמישים אלף דולאר, והמשתה הביא בפריז עוד יותר — בערך חמישים ושלשת אלפים דולאר. בבית הזה מוצאים כל צרכיהם 328 יתומים, 126 תלמידים ושנים עשר קנים. בהונקונג, אי הסמוך לחינא, הונחה אבן הפנה לבנין בית כנסת חדש. הבית יבנה כנדרת יעקב ששון, והוצאות בנינו תעלינה לששים אלף פלורין. רוב היהודים בהונקונג באו שמה מבגדד דרך הודו. — בבוקרשט החל לצאת ע"י ה' לוי סגל מוכ"ע בשפה המדוברת בשם "האור". — הכנסת בתי הפוסט והטלגרף ברוסיה עלו בש' 1899 לסך 12,986,000 רובל. מחיר המשלוח למכתבים עולה ברוסיה יותר מבשאר ארצות, כי בעוד אשר ברוסיה מחיר המשלוח לכל מכתב, אשר משקלו עד 1 לוט = 12,794 גראם, עולה 7 קאפ או 18,67 סנט, עולה מחיר המשלוח למכתבים בארצות הברית, בשוויציה ובבלגיה 10 סנט, בהולנדיה 10,4, באוסטריה 10,6, באנגליה 10,9, בדניה 11,2, באשכנז 12,8, בשווייץ 14,12, ובצרפת 15 סנט, והמשקל הקבוע למכתבים כאלה הוא עד 14,20 גראם, באמריקה עד 28,3, באנגליה עד 11,34 ובשווייץ ודניה עד 250 גראם. כפי הנשמע, אומרים להווייל גם ברוסיה את מחיר המשלוח למכתבים. — בפאריז היתה האספה אשר קראה "חברת כל ישראל חברים", להתייעץ בדבר היהודים ברומיניה. אל האספה באו, מלבד ראשי ח' "כל ישראל חברים", אנשים ידועים מארצות אחרות, כמו לואדא וקלוד מנטיפיורי מלונדון, ונ. באכבוס, ד"ר ה. מ. כהן, ד"ר הילדעסהיימער וד"ר פויל נתן מברלין, שארל האלגארטען וד"ר פלאטקע מפפד"מ, ועוד. הנאספים התייעצו בשתי ישיבות, ותוכן הויכוחים והמועצות לא נגלה ברבים. החברה כל ישראל חברים החליטה להוסיף לתמוך את מוסדות הצדקה אשר מכבר ברומיניה, כמו ועדי-העזרה, בתי התמחו וכו' ולסדר שמה בתי עבודה, קופות הלוואה וכו'. החברה תוציא קול קורא שנית לעזרת היהודים ברומיניה. — הועד לפי שעה למשען הרעבים בפלך חרסון אשר באודיסא התאסף לאספה בבית מועצות העיר באודיסא. בפלך חרסון נמצאו כשלשים וחמשה אלפים יהודים מחוסרי לחם, ונחוצ עוד סך 25,000 רובל לנהל אותם בלחם עד ימי ח' אויגוסט. קמיסיה מיוחדת נקבעה למצוא את האמצעים הדרושים. — סופר מכה"ע "וואסחאד" מברלין כותב כי ע"פ ידיעתו היה המו"מ בקונסטנטינופול בין השולטן והד"ר הירצל ע"ד קונצסיה בעד הבנק הקולוניאלי ולא ע"ד ה"מטרטרי", ממשלת אשכנז תומכת את הד"ר הירצל בהשתדלותו, ואחרי כי בסף הבנק לא יספיק להוציא את הקונצסיה אל הפועל, ע"כ יהיה הד"ר הירצל מוכרח לבקש לו כסף מבעלי הון באשכנז. העסק אשר ישתדל בעדו הד"ר הירצל הוא עסק של מעשה חרושת ולא גדול הרבה. — אחרי צאת הריליגנצה של האכרים לפאריז, בא הפקיד ה' פאריענטי לראשון-לציון, ואחרי מו"מ ארוך בינו ובין הפועלים אשר ביקב, התפטרו ממשמרתם כל הפועלים מכבר וגם שני עוזרים לעושה היין, וגם ראש עושי היין ה' אסאוועצקי בקש חפשה ממשמרתו, אבל כנראה לא ינתן לו חפצו, אחרי כי בלעדיו יהרס כל מעשה היין. — ב"ראש פנה" הוגד לאכרים, כי עליהם לשלם בעצמם את מסי הממשלה והפקידות לא תוסיף לשלם בעדם כמו עד כה, גם הודיעו ע"ז להקאימקם בצפת. אז באו חילים אל המושבה לתבוע את המסים ולנקש את כלי האכרים

אֲנָשִׁים וּסְפָרִים.

פְּרִידָרִךְ נִיעַמְצֶשֶׁע.

1. *

תורתו של ניעמצשע אומרת לכני האדם כך:

תורת מוסר יש לכם מן המוכן, ואולם המוסר הזה, כפי שהראיתכם וכפי שלמדתי אתכם, איננו "דבר מסור", דבר קדוש, איננו חוק טבעי שתאמרו: מה נעשה — והטבע נזר עלינו כך! האנושית קבלה אותו רק באשר מצאה, כי מתאים הוא למטרותיה שהציבה לה: שהחיים יעלו לאדם בזול באופן היותר אפשרי ובמנוחה ובאין עבודה, אבל ראה ראייתם כי גם היסוד, שעליו בניתם את הבנין, רעוע, ואיך יוכל להחזיק את כל הבנין? הלא המטרות בעצמן בוויית הן ושפלות. החיים חיים מגונים מאד ומכוערים, ומעוררים גועל נפש. ועל כן אני מציע לפניכם את שיטתי אני.

שיטתי אני היא מלחמת הפרט נגד הכלל בעד הכלל: כלומר: כל ההמון הגדול, שהוא אינו מביא אלא בכיה ויללה אל החיים, רקב וכליון על האנושית, היא נבלע כלובסי הפרט, שהיכולת בידו להציעד את האנושית צעד גדול לפניו, ומה הוא הצעד לפניו? הן אומר: שיתרבה מספרם של "בני העליה", ומה הוא בן העליה, מה הוא האדם העליון? האדם העליון איננו שואף למנוחה, איננו מוסר את עצמו על הקיבה, איננו אוהב כסף, איננו רודף אחרי הכבוד, אוהב ערך יש לחכונות שפלות כאלה בעיני האדם העליון הזה! הוא שואף לעבודה ולמלחמה; למלחמה על נפשו בעצמו, למלחמה על איתני הטבע, חמלה וחנינה לא ידע, יכול הוא לפסוע על ראשי עמים רבים, ומוסר כליות לא ירנש, יכול הוא להשמיד, להרוג ולאבד, מבלי הוציא אף דמעה אחת מעיניו, ואולם לא מפני שהוא רוצח, לא, כי אם מפני שהוא עומד "מעבר לטוב והרע", "לית דין בר נש"! איננו מ,עלמא הדין", זרים לו המושגים האלה, מה שאצלנו טוב, אצלו — רע, וכן להפך, מה שאצלנו יום, אצלו — לילה; מה שאצלנו מורח, אצלו — מערב, הוא כלו מסור לא ל, אך להחיים הכלליים.

ובכן — תאמרו — דורש גם אתה מוסריות, ולא עוד אלא שהמוסריות שלך קיצונית יותר הרבה ואידיאלית יותר הרבה מכל שהיה לפניו! כן, מוסריות כזו אנכי דורש, ומה חשבתם אתם, שפלים, כי עצם רכה נתתי לכם? הדואג אני לכם ולגורלכם? כהנה וכהנה יאבדו ויכלו, והאדם העליון יתפתח, ישתלם ויפרח. גם אני דורש קרבנות, והקרבנות האלה רבים וגדולים, אני מלמד אתכם, כי "האהבה אל הרחוק ואל העתיד לבוא נבונה ונעלה מן האהבה אל הקרוב ואל מה שכבר בא; והאהבה לפעולות ודמיונות — היא מין קסם הגדול שבעתים מכל אהבת אדם. אני קורא לכל אחד ואחד מכם: "דמיון הקסם אשר ירוקם ברוחך יפה שבעתים ממך; ומדוע זה לא תקריב לו את כל בשרך ודמך? אבל אתה ירא לנפשך ואתה רץ אל הקרוב לך". "והרחוקים נענים מתנרת אהבתכם אל הקרוב, ובשעה שחמשה מכם מתאספים יחדו, אי אפשר הוא שלא ימות באיזה מקום הששי".

"ואני יועץ אתכם לאהבה את הרחוקים, ולא אהבה לקרובים אני יועץ אתכם."

"אני דורש מכם, כי "יהיה העתיד והרחוק לסבת היום" שלכם.

את האדם העליון עליכם לאהבה בתור "סבה" שלכם."

לקח כזה אנכי נותן לכם, יודע אני כי תורה כזאת מתשת כחותיכם הקטנים ככחות הנמלה, ואולם דבר זה אינו נוגע אלי, לא לכם ולמענכם שלחתי, אך למען האנושית, ואולם מטעים אני את דרישותי, מציע אני לפניכם שיטה, אשר מטרות ברורות לפניו, והמטרות האלה מועילות להפרכת המין האנושי, החיים הכלליים יהיו יותר מרהיבים, יותר יפים ונעימים מאשר הם עתה.

הנה אתם שואלים, מה היא צורת החיים אשר תהיה אז? אמללים ומדכאים לא יהיו אז! מספר האנשים יהיה מעט מאד, ויוכלו להתענג על כל טוב הבריאה. בני האדם יהיו חזקים ובריאיים, ולהם תהייה שאיפות גדולות וכבירות, בני האדם ההם ילחמו תמיד, ילחמו בנשיות הטבעיות שבהם; ילחמו בחקת התולדה, ומי יודע? אולי תעלה בידם לצאת ממלחמתם זאת בנור הנצחון, והמין האנושי יתפתח, ישתלם ויגיע עד למדרגה היותר נבונה ויותר משוכללה ויותר מתקנה, בני האדם יהיו כלם כבני אלים, כל הרגשות כל התכונות וכל המדות, שהן קנין האנושית עתה, תכלינה ותאבדנה, ומה תכלית בריאה כזאת? הוי טפשים! תכלית אתם מבקשים? ומה תכלית הבריאה עתה, כשהחיים הם בצביונם שיש להם עתה? הלא האנושית חיה, אין אתם יכולים להמיתה ולקברה ביום אחד, ולכן, תחת שתשקע באנמי רפש ותעורר רק רגשי גועל, עליה להתפתח ולהשתלם — להתפתח ולהשתלם ולברוא מין אדם יותר בריא ושלם, יותר נעלה ומרומם, ואם לא עמם עוד רגש האלהים בקרב לבכם, ואם לא נאלחו כל מיתרי לבכם עוד, ואם שורש נשמתכם יונק עוד איזה שפע ממעל ממקור הטהרה והאצילות, — האמנם אינכם מרגישים את כל היופי והחן, ההוד וההדר שבצורת החיים אז? האמנם אינכם מתפעלים, מתרגשים ומתעדינים למראה?

הנה לפניכם אלה הענקים הגדולים, בני האלהים! ראשם מגיע עד לשמים; עד לשמש יגיעו, ואולם חוס השמש לא יציק להם, הם כבר יכלו לה ולכל איתני הטבע, לפני רגליהם הרים ובקעות, סלעי מנור וצורי-שרה, והענקים האלה מקפצים ומדלגים עליהם, מבלי הנקש ברגליהם, לאכילה ושתיה אינם צריכים, במנוחה ושינה אינם מוצאים כל צורך, כלם מלאים שאיפות, אל נא תצחקו, רבותי, אינם שואפים כצעיריני חזיו, הללו נמדים ונמלים; אינם יודעים מאומה מלבד לשאוף, אינם נוקפים אפילו באצבעם, גם לשאוף כהוגן אינם יכולים, מה הם ומה שאיפותיהם? סיר נפוח, קצף על פני המים, והללו שואפים ועובדים ומתקברים אל מטרותם — להתפתח ולהשתלם עוד יותר, לעבוד ולפעול, המה בעלי כה ואנורף, חיים ואוהבים את החיים, אבל כמה גדולה האדיאליות של השואפים האלה! הגירה לו להענק כזה — האיך רואה אותו עומד לפניך, ענר — כי ימית את עצמו, יאבד את מהותו, יכלה את ישותו, ובוה יציעד את המין האנושי צעד לפניו, ועל ידי זה יתעבד טיפוס יותר שלם ובריא — הגירה לו כדברים האלה וראית אם לא בעליצות נפש ישליך את עצמו לתיך ככשן האש, כשהיו הדברים צריכים לכך, הגם אתם, נמלים, מסוגלים לקרבנות כאלה? הגם אתם כבר הנעתם למדרגה מוסרית נבונה כזאת?

אתם שואלים לתכלית בריאה כזאת, ומה אפוא יכולה להיות תכלית יותר נעלה ויותר מבוקשת? הלא מחנה כבד של אלהים אדירים לפניכם! עומדים הם למעלה מכל חקי הטבע, אינם נכנעים להטבע, כי אם הטבע נכנע להם ומקבל את מרותם; והאם לא אלהים המה?

אני מוציא מן הכלל הזה לא את נאטעה ולא את שאפעהויער. ניעטצעשע בעצמו יודע כי הוא האמן היותר גדול בין סופרי גרמניה במקצוע האפוריסמים, ועל ספרו „צרתוסטרא“ הוא אומר: אני נתי לבני האדם את הספר היותר עמוק בין כל הספרים אשר יש להם — והוא צרתוסטרא.

(סוף יבוא) ש. צ. זעצער.

היהודים בספרות הצ'פתית.

I.

„ישראל בעמים“ עפ"י אנטול לירוא-בוליע.

א.

מן הספרים העוסקים בשאלות היהודים, אשר יצאו לאור בעשר השנים האחרונות בצרפת, ספרו של לירוא-בוליע בשם „ישראל בעמים“ אינו מן הנדירים, אם כי אינו גם מן המעולים בענין זה. הספר „ישראל בעמים“ עשה רושם ידוע בצאתו לאור, ואולם עלינו לדעת, כי הרושם הזה מקורו לא בערך הספר כשהוא לעצמו, כי אם: (א) בשם מחברו; (ב) בזמן אשר בו יצא לאור; (ג) בהתאמות אהינו למשוך על הספר את עיני קהל הקוראים בעולם הנאור. (א) שם לירוא-בוליע נודע באירופא ואמריקה. במשפחת לירוא-בוליע נודעים ביותר שני האחים פויל ואנטול.

פויל הוא חכם במקצוע חכמת הכלכלה מבית המדרש לחכמת הכלכלה המדינית האופיציאלית. ואנטול נודע ביחוד בספרו אשר כתב על אודות ארץ רוסיה, בעת אשר לא היתה הארץ הוות ידועה הרבה יותר מחוץ לגבולותיה מאשר בגבולותיה. אחדים מן הרוסים מצאו, כי לא הבין לירוא-בוליע את רוח הרוסים והראה שטחיות במדה מרובה בחקירותיו. כזאת הגידו הרוסים; ואולם באירופא השבו את המחבר לבר-סמכא, לאבטורישט.

והנה רוב מנינם ובנינם של היהודים הם ברוסיה, ואהרי כי נחשב אנטול לירוא-בוליע לאבטורישט בעיני רוסיה, לכן נתקבל במהרה לאבטורישט גם בעיני היהודים.

(ב) הזמן אשר בו כתב לירוא-בוליע את ספרו היה זמן התעוררות השנאה לישראל בצרפת. מטרת המחבר היתה ללחום נגד שונאיו בצרפת. מתחלה הדפיס לירוא-בוליע קבוצת מאמרים בזורל הצרפתי הידוע „Revue des deux Mondes“, ואת המאמרים האלה הוציא אחרי כן לאור בספר מיוחד, אשר קרא לו בשם „ישראל בעמים“. השנאה לישראל בצרפת לא היתה לה אז עוד צורה מוחשית כמו בימינו אלה, ואולם כבר היתה מרחפת באויר וכבר היתה גם לשאלת היום. בבית המהוקקים העיוו כבר להשמיע בגלוי, כי חק קרימיע הוא מכת מדינה לצרפת, ובשיחות פרטיות כבר העיוו להשמיע עוד יותר. אפשר היה לשמוע לעתים קרובות בשיחה פרטית בין שני צרפתים לאמר: מי יודע, אולי צדיק דרומון במלחמתו נגד היהודים, אמנם עשירים הם מעט יותר מדי... ראה נא את רוטשילד... בבתי מרום הארץ, בסלונים של האריסטוקרטים, כבר החלו לחשוב את המנהג לדבר נגד היהודים למנהג יפה, לאות לרוממות הרוח, לאצילות נאמנה. ולכן אפוא ספרו של לירוא-בוליע היה בן זמנו.

(ג) אחינו בצרפת החלו להרגיש את הסכנה המרחפת על ראשם; הרגישו את הצורך להשיב דבר, המלהמה נגדם היתה אז מלחמת

הראיתם מימיכם, עבדים, את פני האלהים? לא, לא ראיתם! מימיכם לא זכיתם לגדולה זו! אתם חפצים באלהים ש„אינו נוף ולא ישינוהו משיני הנוף ואין לו שום דמיון כלל“, אמללים, נדכאים. אתם בעצמכם אינכם מסוגלים לגדלות ולנפלאות, ונס יראה בלבכם לראות את העושה נפלאות. אולם אני אלמדכם, כי תשתוקקו לראות את אלהיכם, ואז, בתקופה הנפלאה הזאת שאנכי רואה אותה בחלומותי, תראוהו עין בעין, פנים בפנים. נוף הוא וישינוהו משיני הנוף ויש לו דמיון וערך, ובכל אלה אלהים הוא!

הנני מפסיק את דברי; אינני חפץ להמשיכם יותר. התשמעו?

אינני חפץ.

אכן אין חקר לרוח האדם! יש שאתה נגש לאיוו עבודה ספרותית במשפטים קדומים, במחשבה תחלה שעל פניה יהיה „סוף מעשה“, ואולם העבודה הזאת תשתמש מידך, תסלק את אפטרופוסותך מעליה ועוד תשליך עליך את יהבה ואת אדנותה היא. היא תשנה את הלך רוחך מן הקצה אל הקצה, וצלצול ה„יוצא לנו“ יהיה זר באופן מרובה לצלצול ה„ובכן נתחיל“. ויש לפעמים שנלחם אתה באיוו דעות, באיוו תורות והשקפות, נלחם אתה בסערות ים סואן, נלחם וחוזר ונלחם, ואיך מרגיש כי כל מה שתוסף וכל מה שתתרבה התרנוותך והתמכרותך, הנך מתקרב יותר ויותר לאותן הדעות שאליהן יצאת מעיקרא למלחמה.

עברי אני, בן אני לאומה הישראלית. מתנגד אני לתורתו של ניעטצעשע בכל רגשות נשמת העברית. ואולם כל זאת לא תעצור בעדי ולא תמנעני מהתענג במצפוני לבבי על יפיה של תורתו זאת. חנוך לאומי של כמה שנים, תכונות גוע עמנו, סכל הירושה של דורות רבים — כל אלה ישימוני למתנגד לניעטצעשע. רחוק אני ממנו כרחוק מזרח ממערב, רואה אני בו את אויבי היותר נורא; את אויבי ואת אויב היהדות. ובאמת, האם יכולים אנחנו לצייר לנו עוד עם אחד, שתורתו של ניעטצעשע תהיה זרה כל כך לרוחו ומסורו כרוח עמנו, אחרי כי היא עוסקת ועמלה לסתור כל אותם הבנינים שהיהדות עוסקת ועמלה בבנינם. זה כמה שנות אלפים. היא עוסקת בבנינם והן הן נשמת האומה, סוד חיותה וקיומה.

יודע אני את כל אלה — ואולם כורע אני לפני הדר גאון השירה, שהיתה בנשמתו של הדורס הזה, לפני הכח הגדול הסואן בקרב הענק הזה, להתקומם נגד כל המסור ומקובל ולפני אוצרות היופי והחן הנשפכים לעינינו בכל עקירותיו והריסותיו; כורע אני לפני האדם העליון, שאיננו חסר מעט מאלהים ושאינו לפניו לא קנאה ולא שנאה, לא חמלה ולא חנינה, ורק כלו אהבה ושאיפה להשתלמות והתפתחות. האדם העליון הזה לא היה לעובר על חקי המוסר, מפני שקשה לו למשול ברוחו, או מפני שקשה לו להקריב דבר מה. לא! כי אם מפני שהוא על פי עצמיותו האלהית עומד הלאה ולמעלה מגבול מושגי המוסר. זר לו עולמכם עם מלחמותיכם, מוסריכם, אסוריכם והיתריכם, ועם כל ה„שוע“ שלכם.

כורע אני לפני הדר גאון האיש אשר בנוגע לסגנון אין בכל ספרות משלו.

„ספרי ניעטצעשע מתוך התקופה היותר טובה שלו—אומר סופר אחד—הנם, כמובן, הצורות היותר טובות אשר מהפרוזה הגרמנית, ואין

מוצאים כי לא כל הנכתב באותיות עבריות עברית הוא. פעם אחת בווארשוי הפצתי לקרוא על פתח איוו חנות את הכתובת שעל גבי הדלת הכתובה באותיות עבריות. אחרי זמן רב ראיתי, כי המלים היו בשפה המדוברת ורק נכתבו באותיות מרובעות.

"ככה יעשו גם הספרדים באיזמיר ללשון הספרדים היהודית. כפי הנראה עלתה בידם להשתמש בא"ב העברי לכל השפות המדוברות. לינורמנט מצא בתחתית הארץ בעיר ויניזה באפוליה כתובות ויניות, אשר היו שמורות וחגומות באותיות עבריות.

"את אשר יעשו עתה היהודים לזיוגן שלהם, אותה עשו היהודים בימי הדורות התיכונים לשפת צרפת, איטלקית, ספרדית. עד נאמן; הקינה על מות היהודים על המוקד בעיר טרויה.

"בעתות הרדיפות והמצוקות היה הדבר הזה כעין שמירה מן העניים והיסורים הקשים; כעין כתב נסתר ונעלם או כעין איזה מספר ידוע, אשר רק ביד היהודים היה המפתח לפתוח את הסוד ולהכינו.

"השפה העברית העתיקה גם היא הולכת ונשכחת. מושלת היא בסכנה כלשון רומית. הסבות לזה הן כסבות מות הרומית. בית הספר האירופי יגרש את השפה העברית מן החנוך. אצל היהודים יש כאלה, אשר יחפצו לגרשה גם מבית הכנסת. רבים מן היהודים בארצות המערב מוכרחים — למען הבין את התפלות — להחזיק בידם העתקת סדור התפלות לשפת ארצם. רבים הם כאלה אשר לא ידעו לקרוא גם את האותיות העבריות עם הנקודות." ע"כ דברי המחבר.

כי את השפה החדשה יודעים ב"חור הרבנים — דבר כזה יכול להשמיע רק איש היודע את חיי היהודים ממקור שני, עפ"י השמועה.

אולי חי לירוא-בוליע זמן מה בין היהודים, כי כן הוא מתהלל וחוזר ומתהלל בספרו, ואולם בכל אופן לא חדר לעומק ההיים האלה.

אולי חקר לירוא-בוליע את חיי היהודים מפי איוו צעירים בבתי המדרש בפאריז, ואולם הצעירים האלה אם בעצם לא ידעו הרבה מתיי אחיהם, או כי לא הבין לירוא-בוליע את דבריהם בכל הדיוק הדרוש.

ההשתוות בין השפה העברית, ביחסה ליהודים, ובין השפה הרומית, ביחסה לקתולים, מעידה על כל שטחיות חקירתו של לירוא-בוליע.

את השפה הרומית יודעים רק מתי מעט מן הקתולים, מלומדים אחדים, אשר נער יכתבם. ואולם את השפה העברית יודע כל עם ישראל, או, לכל הפחות, רוב עם ישראל.

היודע לירוא-בוליע את הפעולה אשר יפעל על נער מישראל למור הברכות, התפלות ותורת משה?

בקראו המון הקתולים ברומית אתתפלת, "אבינו", הרוב מהם, אם לא כולם, אינם יודעים מה שהם מוציאים מפייהם. ואולם בקראו אחינו "אבינו מלכנו", מעטים מאד אלה אשר לא ידעו ולא יבינו את אשר הם קוראים.

לירוא-בוליע מזכיר את יהודה הלוי, ואולם הוא יודע את המשורר רק מאשר עוררו שיריו את רוח היינע, הבנת היינע את יהודה הלוי היתה בהכרח פנימית. רוח המשורר האשכנזי מן היהודים נמשך אחרי היופי שבשירת הלוי, כאשר התעוררו בו המון הרגשות

דברים. אחינו חשבו כי עם צרפת מחכה לתשובה על דברי שונאי ישראל; חשבו כי תשובה כזאת תהיה מוכשרת להשתיק את שונאינו. ותשובה כזאת היה בעיני אחינו ספרו של אנטול לירוא-בוליע. על כן עשו אחינו את כל מה שהיה ביכולתם להפיץ את הספר בקרב הצרפתים, ובכלל בכדי למשוך אליו את לבות קהל הקוראים.

איך שיהיה והספר עשה רושם ידוע בעת צאתי לאור. וכנאי כעת לדבר על הספר דברים אחרים, אין ברעתי לבקרו בקורת מסוימה.

הדברים הבאים בזה אינם בלתי אם "הערות בתוך כדי קריאה", דהערות קורא עברי, או—אם תחפצו — הערות סופר עברי.

ב.

לירוא-בוליע מקדיש פרק שלם לשפת היהודים. איוו מדבריו בענין הזה מזכירים לנו את הנביא אשר לא מקהל עדת ישראל, שבשבתיו ימים רבים בתוך בני ישראל למד להניד "מורה אני", "קידוש" או "הבדלה". כמדרמה שהוא יודע היטב את אשר שמע מפי היהודים אואת אשר למדוהו היהודים בכדי להתל בו. עשר, חמש עשרה, עשרים מלים הוא מבטא מעט או יותר כיאות, ואולם במלה האחת עשרה, השש עשרה או העשרים ואחת היא נכשל במבטאו. וכרענע אנחנו מכירים שהקריאה אינה טבעית כי אם מלאכותית, כי לא ירש את אופן הקריאה עם דם אבותיו, כי לא ינק אותו יחד עם חלב אמו, כי לא קלט אותו במוחו יחד עם ההרגל לחשוב מחשבות, כי לא ספג אותו אל לבו יחד עם הרגשותיו.

הנה לפנינו אחדים מדבריו בענין השפה.

"מלבד השפה המדוברת — צרפתית, ספרדית, אשכנזית או איטלקית — עוד שמרו היהודים מכל משמר את שפת התורה; ביהוד את שפת הרבנים. השפה העתיקה, מולדת הארץ הקדושה, היתה ליהודים את אשר היתה השפה הרומית לנוצרים. המלומדים הנוצרים כתבוהו רומית; המלומדים העברים כתבו והגו עברית." "משתי השפות המתות האלה, נשמרה העברית יותר מן הרומית, אם כי מתה הראשונה בעת אשר הרומית לא היתה ולא נבראה עוד כלל. השפה העברית, אשר את מקומה ירשה לשון ארמית וכשדית, היתה מיום שוב ישראל מכלל לשפה מלאכותית, אשר רק חכמי העם השתמשו בה.

"השפה העברית היתה ליהודים הקדמונים או ליהודים מבני דורנו רק לשפת הדת או לשפת המדע; היא היתה גם כן לסימן אחדותם. באופן כזה היתה העברית להם שפה לאומית, ויחד עם זאת גם לשפה כללית לכל העם, כל הפלוסופים והמשוררים היהודים מימי הדורות התיכונים, כמו יהודה הלוי (אשר נתן דברים בפי היינע), נתנו לשפה חיים חדשים, ובמרה שהוסיפו העמים להציק להם, הוסיפו היהודים ללמוד ולדעת את השפה העברית. גם במאה שאנו חיים בה היתה שפת הספרות השפה היחידה של היהודים האשכנזים או הפולנים, אשר השפה המדוברת שלהם לא יכלה להיות לשפת הספר.

"גם עתה יש להם מכתבי-עתים בעברית חדשה, כמו "מגיד", "מליץ". שפת ישעיה תקום ותהיה בפרוזה ובשירים. יש סופרים מובהקים בעלי שם כמו יהודה ליב גארדאן, פרץ סמאלענסקין והמור"ל את "המליץ", וכמו כן גם מנחם מענדיל דאליצקי, אשר זה לא כביר עזב את רוסיה וילך לאמריקה... אצל היהודים בארצות המזרח אנחנו

ובדברו, למשל, על אדות היינע, לא יוכל להכחיש כי בשירתו יש איזה דבר המציין אותו מן המשוררים הנרמנים, ובכל זאת לא יהפוך להסכים לדבר זה לגמרי, והוא מוצא כי הרוח העברי אשר בשירת היינע אינו רוח היהדות שבזמננו, כי אם רוח היהדות כפי שהוא לפנינו בתורת משה; וכל זה בשביל הוכיח, כי מן היהודים אבדה כבר תכונתם הלאומית, דבר אשר לא יתאמת במעשים מן המציאות. לירוא-בוליע יודע את היהודים; ואולם לא את כלם. הוא נסע נסיעות רבות בתחום מושב היהודים ברו"פ; יש לו מכירים הרבה בין היהודים בערים הגדולות באירופא, ואולם מסופק אני, אם לא יחסר לו עוד דבר מה, אשר תתן לו היכולת לדעת אותנו תכלית ידיעה. הנה, למשל, לבעבור ימצא את פתרון השאלה המוצעת למעלה, יקח המחבר על עצמו את הצורך להתבונן אל הסופרים, החרשים והציירים, החכמים, הפלוסופים והכמי המדינה אשר מגזע ישראל ומשנה אותם עם הסופרים, החרשים והציירים, החכמים, הפלוסופים והכמי המדינה שלא מן היהודים, לבעבור יראה אם יש ביניהן איזה דבר אשר יצטינו בו אלה מאלה. ואם נראה את לירוא-בוליע פותר את השאלה הזאת על פי שש או שבע ספרויות ועל פי ששה או שבעה עמים שונים, אז נאמר לו בפה מלא, כי עוד תחסר לו ידיעה בספרות ישראל, ידיעה לא רק בשירי מינסקי ונדסון, כי אם ידיעה עמוקה ורחבה בספרות ישראל בכל העהות והזמנים, ידיעה בספרות ישראל ממקורה הראשון.

בכשרונות היהודים במקצוע המוסיקא לא יראה לירוא-בוליע תכונה לאומית; לפי דעתו, לא תבחן אוננו בין המוסיקא המערבית ובין המזרחית. ואולם כל אחד מאתנו יכול להוכיח לו על פניו את טעותו. ומה גם כי עלינו לזכור אשר גם בנוגע למוסיקא עוד יש להבדיל בין ארצות הקדם ובין היהודים. לכל הפחות, ממספר כלי הומרה והשיר אשר היו בהיכל ואשר שמם נשאר לנו לזכרון בספר התהלים, יכולים אנחנו להוציא משפט כי הומרה העברית היתה עברית באמת.

וכמו כן הוא הולך ומבאר אחת לאחת את כל צבא החכמות והמדעים וימצא כי הכשרון היותר עז אשר ליהודים הוא היכולת להשלים עם כל תנאי החיים; והכשרון הנפלא הזה נמצא בו במדה מרובה כל כך, עד כי הוא יעמוד לו תמיד לעשות חיל בכל אשר יפנה.

אכן לא לחנם נצטער כי תחסר ללירוא-בוליע הידיעה האמתית, ידיעה מקורית בספרות. הנה כן נראה כי בדבריו ע"ד השירה העברית בכל הזמנים הוא מזכיר את שירת יהודה הלוי (על פי הרומנסירה אשר להיינע) ואת שירי מינסקי ונדסון בשפת עבר, והוא אפוא לא תחסר לו ידיעת הספרות העברית? ולא עוד כי גם שירת פרוג, זה המשורר הלאומי באמת, המלא דמעות חמות, לא נודעת ללירוא-בוליע.

וגם על זאת לא נוכל לכבוש צחוק קל בפנינו, בראותנו כי הוא מזכיר בבת אחת את יהודה-הלוי ואת—נדסון, אמת הוא כי בשירי נדסון אנחנו מוצאים איזה זיק עברי, ואולם להזכירו כהדא מהתא עם יהודה הלוי לא יוכל בלתי אם איש הנכרי.

ואמנם חסרון הידיעה המקורית בשירה העברית הוא שעמד לו להמחבר להוציא את משפטו, כי אבדה מן היהודים זה כבר רוח הלאום אשר היתה להם בימי קדם.

א. ליורווי פול.

והרשמים אשר היו טמונים בקרב לבו פנימה ומעורבים בזכרונות ראשית ימי חייו *).

אך היודע לירוא-בוליע כי רבים, רבים מאחינו היהודים יודעים את יהודה הלוי ע"פ הקינות הנפלאות, אשר הרעישו את מורשי לבנו בהיותנו עוד תמימים וטהורי לב בכל תום ילדותנו? היודע לירוא-בוליע, כי לפעמים די לנו להעלות על דל שפתנו או לדלות במוחנו מעמקי לבנו הרוח מהרווי הלוי וכל חושינו נרעשים ונדהמים? היודע לירוא-בוליע כי משירת יהודה הלוי שואכים אנחנו יגון ודאבה על שבר עמנו בעבר, נוחם בצרחתנו בהוה ותקיה לימים יבואו?

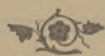
ג.

אחד הקוראים העיר את לירוא-בוליע, כי לא די ללמוד את הפסיכולוגיה ואת הפיזיולוגיה של היהודי, וכי לתת מושג שלם מן היהודי ולהראות לנו את תפקידו בין העמים בזמן האחרון, לא די לתאר לפנינו את מעלות חכמתו ובינתו או את החסרונות שבתכונת נפשו. להשיג את המטרה הזאת, טוב לבחון ולבדוק, אם יש רוח מיוחדת להיהודי לכשעצמו, אם יש לו יתרון הכשר הטבעי בחותם תכונת נפשו באשר הוא יהודי, כלומר אם בספרות, במלאכת מחשבת, בחכמות ובעניני המדינות מצטיין היהודי ברוחו הלאומי, ביתרון הכשר לאומי, השינה תכלית שנוי מזה של האריות אשר בקרבם הוא יושב. אם יש רוח יתירה לעם הזה אשר יעמיד אותו למעלה מכל בני העמים האחרים. אם יתרון הכשר לו המיוחד לו לבדו, אם ע"פ טבעו השואף להכמית ומדעים וע"פ נטיותיו המוסריות שונה הוא מיתר העמים תכלית שנוי, — אז הלא בהתרומם ישראל בין העמים ובהעלותו במצבו למעלה, על העמים לפחדו פן יפעל היהודי להסיר מקרבם את רוח לאומיותם הם. ואולם אם, להיפך, אין ליהודי לא יתרון הכשר ולא רוח לאומי פרטי. מה היא אפוא ה"התהירות", אשר ממנה יפחדו האנטיסמיטים?

ושאלה כזאת, בפי לירוא-בוליע, יש לה ערך ידוע. אך אם נשכח כמעט רגע את האנטיסמיטים, או אם נאמר לעצמנו, כי להצטרף לפניהם לא יצלה בדינו, ועל כן נחפז לבקש את האמת כשהיא לעצמה, בלי שום קשר ויחס לכל אשר ימיטו עלינו שונאינו, — אז תקבל בעינינו השאלה הזאת צורה אחרת; אז נאמר: שמעו נא חכמים ובינו את אשר לפניכם. הן אמנם יתרון הכשר פרטי לנו היהודים, הן אמנם רוח לאומי עברי מתנוסס בקרבנו, הן אמנם בנטייתנו המוסריות נשתנינו מכם; ואולם האם סכנה מרחפת כזאת על ראשכם? האם לא פחד שוא תפחדו כי נסיר מכם את הרוח הלאומי הנטוע בתכונת נפש אומתכם? ואם גם נפעל עליכם, למשל, בנטייתנו המוסריות להסיר מכם את ההוללות והמשובה הנצחת אשר בכם, האם חטא נחטא נדרכם? האם לא תשלו את נפשכם בשוא לאמר, כי כב- התייממתם למעלה ראש?

ואולם לירוא-בוליע לא יכול לראות את הענינים מנקודת-ראות כזאת, כי ע"כ נראה אותו כפעם בפעם כאלו סותרים דבריו זה את זה,

(*) הערת העורך. — סופרנו הנכבד טועה קצת בדבר הזה. ידיעה של המשורר האשכנזי בשירי הלוי לא היתה ג"כ גדולה יותר מדי, ובכל אופן לא גדולה מידיעתו של המחבר הצרפתי באותם השירים. טעותו של היינע, לחשוב את השיר "לכה דורי" בין שירי הלוי, ידועה. הטעות היא טעות גוי ממש, היודע איזה דבר ע"פ השמועה. סוד ידוע הוא, כי את האגדה בדבר מות המשורר העברי שמע כפי צונץ ידיו, ואת החרוזים המעטים על אדותיו ידע מתוך ספרו של אלהריוו בהעתקה האשכנזית אשר שם לפניו זקש.

זקנו הלבן והחד וזחל, וזחל על שפת הספר, ושפתיו הצרובות לוחשות, לוחשות בלי הרף...

ואך הספר שוקט במנוחתו בשרה-האור!
סחר התבואות שבת ור' יעקב עושה לנפשו.

מקנן זווית השכנה יצאה אשת ר' יעקב הזקנה ותנש בלאט, בפסיעות קטנות וקלות, אל הכירים, ותסרר מערכת עצים קטנה, ותשם עליה נחלת, ותבער עץ נפרית.

ויחש הזקן באור הנוסף על אור העששית, וישא את עיניו וירא, והנה הזקנה מבערת אש.

והאש אוכלת את העצים, ומלקקת סביב הנחלת.

מה זאת?

זה חמש שנים ויותר, מאז ששבת המסחר, לא הבעירה אש בערב.

והזקנה ראתה את תנועת הזקן, ותכן לרחשי לבו. מי יודע כמה שנים הסכימו להבין איש את רעהו מבלי דבר דבר, וצחוק קל הופיע על קמטי פני הזקנה, ותאמר:

— בשביל בנותינו... תבשיל חם... אשמח אותן...

והזקן סגר את הספר, וישאל:

— ואיפה לקחת?

— מעט חלב... מעט קמח... בה קפה... ה' יעזור.

הזקן הניע ראשו לאות רצון, והזקנה, השמחה לקראת האות, אמרה במנוד ראש:

— עובדות הן כל היום, מן הבקר עד הלילה... יום יום... ובליילה אין להן גם כח לאכול את הלחם היבש, והן באות עיפות וינעות ומטילות את עצמן על המטה...

— כן, כן — הניע בראשו הזקן ויכבה את העששית, ויקח את הספר, וינש אל הכירים, לקרא לאור האש.

אך הנה סגר את הספר שנית.

צעדי הבנות נשמעו על המעלות.

— הן הולכות, אמר הזקן ויקרוץ אל הזקנה להחיש מעשיה.
— ... מקפצות — ענתה הזקנה — בחטפה את קדרת החלב מן האש — אך אל תירא. אחורי הדלת תעמודנה מעט, לשאף רוח, לנוח... זה דרכן... הלא ארבע מקומות לעלות! והבצק כבר נכון.
— אשת חיל! רחשו שפתי הזקן, והזקנה מורה לו במבט הן.

ואחורי הדלת על הקומה הרביעית אין עששית, ואך קרני אור כהה עולות מן הקומה השלישית ומתערבות בין הצללים.

ובתוך הצללים שתי בהרות לבנות וארבע עינים דולקות.

והעלמות משוחחות בלאט:

— נשמי עלי!

— הוי!

— עוד נודף היין!

— היש לך עוד זרעוני קאפּע?

— הא!

חריקת שנים בזרעונים.

— ואני אמרתי לך לבל תשתי... לשמוח, לאכול כל טוב... אבל לא לשחות יין...

הַזְבוּכִים.

(חקיני).

בְּשִׁמְשׁוֹת הַחֲלוֹן נִרְעִים בְּכַנְפֵיהֶם.

וּלְנִפְצֵן לְרִסְסִים נִשְׁגָּם מִתְנִים —

לֹא לָנוּ הַמְעוֹפְפִים, בְּבֵית חַיּוֹת;

אֲנַחְנוּ הַזְבוּכִים, נִמְנָם, נִרְיֵעַ.

לֹא נִשְׁקָט עַד לְמַחוּז הַפְּצִנִי נִיֵּעַ.

נִלְאִינוּ עַל שִׁבְיָה נִלְאִינוּ שְׂאֵת!

נִלְאִינוּ פֹה לְשֹׁאֵף רֵק רוּחַ אֲפִינוּ —

לְמִקּוֹם שֵׁם הָרוּחַ שֵׁם נְרִים בְּנִפְיָנוּ.

לְמִקּוֹם שֵׁם יִשְׁבָּךְ עֲלֵינוּ הָאֹר!

נָא, אֲחִים, נִרְיֵעָה! נָא, אֵל תַּעֲצֵלוּ!

הַשְׁמִשׁוֹת בְּכָר לְרַעַד וּלְצִלְצֵל הַחֲלוֹ.

בְּלִבֵּנוּ הֵן תִּנְקֹד שְׁלֹהֶבֶת הַדְּרוֹר!

אֵל, אֲחִים, תִּבְיִטוּ אֵל אֱלֹה הַנְּבִלִים.

שְׂיוֹמָם נִלְיָה עַל פְּנֵי הַמֶּאֱכָלִים

יִרְחֲפוּ מִקְהֵלוֹת וִילִיטוּם בְּעֵב;

וּבְלִשְׁכַּת הַמִּבְשָׁלוֹת הַחֲשֻׁכָה הַצָּרָה

יִרְמָסוּ, יִחְנְקוּ וְיִלְקְקוּ הַקֶּצֶרָה...

וּמָה לָמֹד חֲלוֹן עִם אֹרֹךְ הָרֵב?

הַנִּיחוּם! הֵן הֵם בְּכָר הַתְּרַגְּלוּ לְמִצּוֹקוֹת.

לָהֶם טוֹב הַלִּחְץ, הַקִּמְעוֹת מִתּוֹקוֹת.

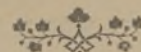
גַּם יִקָּר לְלִבְכֶם הַבָּלָא לְמָאד;

אֲךְ אֲנִי בְּשִׁמְשׁוֹת נִרְעִימָה בִּפְנֵי.

נִתְפַּרְצָה לַחֲפֵשׁ וּלְשִׁמְשׁ זֹרֵחַ.

נִפְלָה, נְמוּתָה בְּכַבּוֹד נְהוּד!...

אפרים פִּיקֶסְאָן.

מִשְׁנֵי עֶבְרֵי דִלֵת.

צ י ו ר

מאת י. ל. פרץ.

על התקרה ממעל, סביב לקוטר נסתר, וזחלת, נוזלת בהרת אור כהה, כאלו דבר לאט עמה והשקט לא תוכל.

וצללים ענומים מתנועעים על הכתלים מסביב, אנה ואנה, אנה ואנה; מתקרבים הם זה לזה ומתרחקים זה מזה, כאלו הם מתלחשים על דבר עצם, ונודעוים ונסוגים אחור...

ומניע את הצללים, ר' יעקב הסרסור — יהודי קטן — יושב אל שלחן קטן, והוגה לאור עששית קטנה בספר קטן, הוא ה"חוק לישראל"!

וכלו — תנועה, עיניו הכהות מתחת הריסים הלבנים משוטטות אנה ואנה בספר, וידיו הרוות המונחות משני עברי הספר רועדות, קצה

עצמי ליבוש שנתנו נמתחו לשמע הרברים יותר מן השעור.
סבלנותו כשלה. הוא עצם את אגרופו ויהי נכון להתנפל על איש
חרמו זה ולהנקם ממנו באחת.

לאישרו היו המשיחים עסוקים כל כך בשיחתם עד שלא ראו
את התפעלותו.

ואולם לליבוש לא היה עוד כל צורך להתנפל על אברהם, כי
קבל זה את עניו ממקום אחר. הראשון אשר יצא כנגדו היה אחד
המורים מבקרי ביתו.

„אתם היהירים השבעים, דבר זה בחמתו, אחרי ארוחה שמה,
ואולי — גם כוס יתר. של יין, אתם יושבים ודנים את העולם, וסבה
אחרת אינכם מוצאים לגנבה, שנתפס בה נער עני ורעב, בלתי אם
בערותו! אבל יודע אני בווערים בעם, שמדותיהם ישירות ומשכחות,
וראיתי כמו כן גנבים מלומדים ומתוקנים בנמוסים!“

הרברים האלה עוררו ובוהים בין המשיחים, וכמו כלם היו היום
בעצה אחת להמליץ על ה„בווערים“ וללמד חובה על ה„מלומדים“. ליבוש
שמע בפעם הראשונה בימי חייו שבחם של עמי-ארצות בעלי מרות
מפי משכילים ומלומדים. ברנע הזה נכון להבק בזרועותיו את כל
המשכילים, לכל הפחות את אלה אשר עתה בביתו, לסלוח להם את
הכל ולקרוא באזניהם: „אחי! אחי!“

ובזהותו נלהב מן הוכחות ההם עמד על רגליו וקרא: „חרלו
מריב, אחים — ובמלה האחרונה „אחים“ עוד נצרכה לשונו במעט —
למה זה נבקש את הסבה בשמים, והיא על הארץ! הנער היה רעב
ללחם — בזאת הכל מודים. בואו אפוא ונתקן דבר טוב: נפתח נא
„בית אורחים“ או „בית תבשיל“ או איך שתקראו את הבית, ורק שימצאו
בו נערים עניים את ארוחתם יום יום; ולא יצטרכו לגנוב.“ ובלי משימ
נפגשו מבטי עינו בעיני דבורה... הוא ראה שם את אשר לא ראה בהן
עוד מעולם! כמה עליצות, כמה רצון, כמה הכרת אושר נשקף מתוך
העיניים ההן! הוא ראה שם את אשר הוא מחפש אחריו זה כמה! הוא
ראה שם אש קדש, שאינה שורפת, כי אם מאירה ומחממת, ואת האש
הזאת הבעיר הוא בעצמו! אין לאחר חלק בה!..

„הנני נותן את נדבתי לדבר המוכרח הזה חמשה עשר רובל
להרש“, קרא ליבוש.

„ואני — חמשה“, קרא אחד המשכילים והוא איש אמיד, „הרי
עשרים!“

„ואני מבטיה להמציא עשרה!“ קרא אחד המורים מן המכוברים
בעיר, אשר היה בידו לקים את הבטחתו ולאסוף סכום כזה בין מכיריו.

במהרה — ונאספו בצורך ההבטחות עד כדי חמשים רובל.

„ואני מקבלת עלי את העבודה לפקח על התמחוי, קראה דבורה,
ורק בתנאי שיקבל עליו בעלי את העבודה, להמציא את הדרוש שם.“

כל אנשי החבורה היו שמחים, ליבוש חש את עצמו מאושר.
כאשר העיף את עינו על אברהם נדמה לו שהוא עצב ונתמלא עליו
חמלה...

* * *

התמחו נפתח. כמאה נערים מבני העניים מוצאים שם ארוחה
טובה פעמים ביום. ליבוש הוא העסקן בדבר. הוא יודע שהמשכילים

— אך הוא בקש הפציר בי מאר...

— גם שלי הפציר ולא שתיתי אך מעט קוניאק קידם
הארנבת...

— אבל אני אוהבת לשותות!

ליבוש בולגר.

צ י ו ר

מאת יהודה שטיינבערג.

(סוף *).

הימים היו ימי הרעב בערי דרום רוסיה, אשר עיר מגורי ליבוש
היתה אחת מהן. ליבוש שב לעת ערב מעסקיו, ובדרכו פגש בהמון
עם רצים אחרי נער קטן. בקרבו אל ההמון נודע לו, כי הנער נסה
לגנוב הלחם מתוך אחת החנויות. הנער נתפש בכף, והוא מובל
להאסר במשמר. נשים וקנות, אשר לו את ההמון, הורידו קללות על
ראש הורתו: „מסתמא גם היא לא טובה ממנו!“ „היא בודאי שלחה
אותו!“

ואחד המלמדים, אשר נדחק בתוך ההמון להכיר את הגנב הקטן,
ובשומי עינו בו, העמיד פנים של צער ואמר: „הכי נפלא הרב? הוא
איננו מבקר כל חדר! הולך בטל! כל הנערים הולכי בטל — סופם
להיות גנבים!“

„בודאי, הסכים איש אחר, נער יודע ספר לא ילך לגנוב!“
והרברים האלה נכנסו לאוני ליבוש והיו לו כמדקרות בלבנו.
„יודע ספר לא יגנוב, ומי שאינו יודע ספר הוא גנב?“ — הלא שמע
כזה למד חובה על כל ה„בורים“ והכיר גם את עצמו בתוכם. „הנער
שאינו יודע ספר הוא גנב... אבל הלא יותר קרוב לשמוע, שהנער גנב
מפני שהיה רעב! הכי נסו היהירים ההם לתת לנער עני, שאינו מבקר
בחדר, לחם לשובע, והוא בכל זה הלך וגנב? הכי נסו הנאיונים הללו
להרעוב נפש תלמיד חכם לפחות יום אחד ולהשאיר אותו אחרי כן
יחיד בתוך חנות של נחתומין, והוא בכל זה לא שלח יד לגנוב.“

בבואו הביתה מצא שם את חברי דבורה מסובים על השלחן,
ופנים חדשות נוספו עליהם: אברהם בן חיים דוב — איש חרמו מימי
ילדותו, אשר התגורר בעיר חותנו וסר אל עיר מולדתו לימים מספר
וחשב לחוב לו לכבד את ההברה, שהיה כימים שעברו עצם מעצמיה,
ולראות את פניה. אחרי התודעות קצרה ומנומסת בינו ובין ליבוש, ישב
ליבוש על מקומו אשר אל השלחן. ליבוש חש נטיה עזה לדבר, לספר
את הדבר אשר ראה ברחוב, דומה היה, כאלו חפץ להניש לפני דגנים
את משפט הנעלבים ה„בורים“ ולהמליץ עליהם. אז הרצה את ספור
המעשה בדברים פשוטים, ואולם חמים היו הדברים. ובין אנשי החברה
החלו הוכחות. הראשון היה אברהם בן חיים דוב, אשר חוה דעה,
שכבר שמע ליבוש אותה גם מפי המלמד: „לו היה בעירכם תלמוד-
תורה לנערים עניים, קרא אברהם כמוכיח, כי אז לא למדו נערים קטנים
את ידיהם לגנבה באביב ימיהם! הכערות היא אם כל הטאת.“

מצחו עד לעפר, שואף ומנשם בנחיריו, נוהם ובוועט בגליו — והכל מפיו יצא. אצל ערבה זקנה, עקומה וסדוקת רעם, עומדים סוסים צפופים מאהילים זה על נכי זה בצוארותיהם לעשות צל כל שהוא ומצלפים בנבונותיהם להבריה מעל נכס את הצרעין. בראש האילן על ענף רך עורב אחד מתנענע באויר העולם, נראה מרחוק כאלו הוא מתפלל עטוף טלית קטן של לבן ותכלת, משתחוה ונופל אפים בכפיפת ראש, רוקד תחתיו רקידה קלה. מקרקר אחת ושתים בשפה רפה ואחר כך הוור ומשתתק. פושט גרוננו, מעמיד פניו, מתנמנם ועיניו פקוחות. שקט ודממה בכל הדרך. עלה לא מודעו, עוף לא פורח. לבד יתושים וזבובים, עמא פזיזא זה, הלולי וחננא להם בחללו של עולם, טסים כה וכה, מרקדים ועוברים אצל האוון והנה זמום לה, רו לה—ופורחים ואינם, ולבד הצרצר והצלצל מנתרים בין חציר וקמה, נודדים כנף, פושטים רגל ובצלצל מצלצלים...

הנה הום, הנה דממה והנה טוב מאד—הם! ישנים מעשי אלהינו...

ואני מוטל מפני החמה בעגלתי ואיני לבוש אלא חלוקי וטלית— קטני בלבד, כובעי החם בראשי שמוט לי לאחוריו, והאנפילאות של צמר, שאינן פוסקות מעל רגלי אפילו בימות החמה, משולשלות לי עד עקבי ומוזע יפה יפה, ואלמלא החמה מכה את עיני הייתי נהנה מזוהר זה, מפני שאוהב אני להזיע ולהשתטח שעות הרבה על גב האצטבא העליונה במרחץ בעדנא דריתהא. אני, עליו השלום, היה מרגיל אותי לדבר זה מילדותי. הוא היה יהודי נלהב, שרף עם ניצוץ שלהבת יה, חומד ומתאוה להתפרקק ולהזיע, ובשבייל כך קנה לו שם טוב והיה נחמד ליהודים בקהל עדתו. הכל ראו עין בעין את הנקודה הישראלית במדתו זו, והיו חולקים לו כבוד ואומרים עליו: בדברים העומדים ברומו של מרחץ — כמו יפה! הוא יודע את ענין המרחץ על בוריו! ולזוהר — אין מומחה כמותו!

לא נתנה זיעה אלא לישראל. ואין יהודי זוכה לקבל שבתות ומועדים אלא אם כן שיווע מתחלה, מי מכל אומה ולשון חייב להזיע בעולם הזה כישראל? אבל אין זה מנוף הענין.

ואדם כשהוא מזיע, כמה נפשו שוקקה וכמה היא רעבה! אף אני צמא ורעב. יצרי הרע מתגבר בי עוד יותר מכראשונה, הולך ומונה לפני את כל סדרן של מאכלי בית ישראל: בשר מצומק בדיסא, צלי קדרה, פשטידא של לקש"יות עם הנגב — עור של צואר עוף ממולא — שבתוכה, דג מלוח מרוסק בבצלים. — בולמים אוהוני ואני רוצה לאכול בכל אות נפשי. והוא בשלו: לביבות מטונגות, קורקנן של ברבור, פרק"יות, לשון בהרדל, צנון בשומן, ופק מצומק בלפת... ובתוך כך, איני יודע כיצד היה מעשה, והנה תרמילי לפני... „לחיים, טפס! — מדבר הרוח בי — אל תשתטה הרבה, שוטה שבעולם! — ידי הולכת מאליה, פותחת את התרמיל וחוטפת את הצלוחית... הנני מתגנב ומכיש על סביבותי ועיני המשוטטות כה וכה פנעו בעיני סוסי, שהיה מתחכך באותו שעה בראש הכלונס של העגלה, מחזור ראשו לאחוריו ומציץ בפנים ועומות כאלו מתרעם ואומר: בא וראה! רגלי זו האחרונה בצקה וכרוכה בסמרטוט. עין אחת דולפת, צוארי פצוע, תדבק לשונו לחכי אם ירעתי טעם שבלת שועל! ואף על פי כן אני אוור חלצי, מטלטל את עצמי רעב והולך דווי וסחוף ואיני פורק חלילה עול העבודה מעלי... — הצלוחית נשמטת מירי וחוזרת למקומה, דוחה אני מלפני את התרמיל בכושה וכלמה, מתאנח מקרב לבי ואומר: אכן זה הוא שמחביאת היהודי ומלמדו

החלו לנהג בו כבוד יותר מאשר ידרוש הנמוס, על פי עצת המורים ממבקרי ביתו החל ליבוש להשתדל לפתוח בית תלמוד-תורה לנערים עניים. הוא החל להתעסק ולהשתתף בצרכי הצבור, הוא מצא לנחוץ גם כן להרבות את הספרים בביבליותיקה אשר לרבורה ולהמציאם למי שחפץ לקרוא בהם. הוא משתתף עתה בשיחתם של מבקרי ביתו ברצון ובשום לב, וכשמגיעה השיחה לאיזה ענין במדעים, הוא אימר בלי כל בשת פנים: בדבר הזה בור גמור אני, והוא מטעים ומדגיש את המלים „דברר הזה“ בטעם מיוחד.

ולפעמים רחוקות, בשבתו בדר בחדרו ומשתקע במחשבות, הוא משיח לעצמו את פתניו הידוע: ינצה הניר את האסיננציה, אבל איננו חש כל צער בדבר; ואדרבה, הוא כמעט שמה כנצחון הזה.

ספר הקבצנים.

(ני כפופה).

ספור-המעשה

נרפס בהשתדלות

מענדעלי מוכר ספרים.

ב.

ותיכף לאחר מעשה זה נודרנו והלכנו לדרכנו כל אחד בעגלתו, אני בראש ואלתר אחרי יושב לו תחת הופה של מחצלאות בלית, והאופנים, משונים בשעור קומהם, מרוסקי הידות, מהדוקי הכלים ומעוכי בתי קבול, מתנודדים על סדנות העגלה, מתרעשים ומפצחים לו בקול. מרכבה זו כמו שהיא סוטה נבוהה ורקת, חלושה וכחושה מושכת אותה, והעלובה הזו גבה צרוע, כתות ונשוך, אזניה זקופות ושיוור הפאה שבצוארה סובך בקש ובנעורת של פשתן המכבצצים מן הענק לנרירותיה הצנומות.

מתפלת היום נשתירו לי פסוקי דהמי ותחנונים טפלים, שאיננו אצל יהודים סתם אלא רשות. לאחר סיום התפלה, רוקק ופוטר עצמי כנהוג, שוב היצר הרע התחיל נכנס עמי בדברים, מפתה ואומר: „קה נא מעט י"ש! סעד לכך!“ — אי... אי! משתמט אני בעקימה — שבעה עשר בתמוז — בתמיה! אני לו „אי!“ והוא לי „עט!“ יהודי ונבוכדנאצר?... בכיה לבני נשר עכשו על קן אבות היום בירי נמרוד גבור ציד בדורותיו... כלום אין להם לצעק אלא על לשעבר. אל תהא שוטה! הרי זקן אתה והולה. מותר „א“ הריני מעביר ידי על פני כמתכון להבריה וזבורע, מכיש הבטה קלה על תרמילי בעגלה, שבו מצוים לי מעט י"ש חריף, ריקקי כוסמין, דובשניות, שומים ובצלים ושאר ירקות. העין רואה, הלב חומד והקיבה תובעת: יוקה נא מעט י"ש! כוית לחם! — וכדי שלא להתחייב בנפשי, חס ושלום, הריני הופך את פני תרמילי ומושך את יצרי, מגול זה, לשדה ומראה לו: מה נאה אילן זה! מה נאה ניר זה!

השמים מזהירים. אין עב קל. החמה לזהטת. רוח לא נושבת, אויר לא מרפרף, תבואות ואילנות עומדים כמסמרות נטועים ומחרישים. הפרות עיפות, אלו רובצות במרעה נטויות נרון ומנענעות אזנים, ואלו כובשות קרניהן בקרקע, חוטטות ומעפרות בטלפיהן ונועות מפני החום. הפר פושט זנבו ורץ, מנענע ראשו לצדדים, פתאם הוא עומד מרכין

ג.

ואלתר יקנה"ו יושב ומזיע ורע לו מפני החום. הנשימה קשה לו והוא נאנח ומתעלה. רואה אני אותו בעניו ונפשי תצא עליו. וכדי לנער ולחשיב מעט רוחו, וכדי להמתיק מרירות אותה השעה בשיחה, אני נכנס עמו בדברים ואומר:

— דומה אני, ר' אלחנן, שחם לך יפה יפה.

— בע! — משיב אלחנן בלשון קצרה כמתרעם, שף ומתכנס לתחת נופו של אילן שחמתו מרובה מצלתו.

— התענית קשה עליך שכך אתה מתאנה, — אומר אני לר' אלחנן, מנערו ואיני פוסק, מחליט בדעתי להציל מפיו דבר ויהי מה. — בע! משיב אלחנן ועוד הפעם כניסה לתחת האילן.

„בע“ זה בלבד לא היה מספיק לי בפעם זו. הוי, מהרהר אני בלבי, סרבן גדול אתה! חייך שאתן לך פתחון פה ועל כרחך תדבר ולא תאלם עוד. מניח אני את השרב והזיעה ואיני פותח, אלא בעסק; שאין לך תהבולה לנוכח יהודי טובה הימנה. יהודי אפילו בשעה שהוא נוסס, כיון שהוא שומע דברי עסק מיד דעתו מתישבת עליו ומלאך המות נרתע לאחוריו ואינו שולט בו באותה שעה. אוי לו למי שבא לביתו של סוחר יהודי בשעה שהוא מהרהר בעסק! באותה שעה כל העולם כלו אינו כדאי לו והוא מבטל אפילו את חביבו ואחיו בראיה. אבל אין זה מנוף הענין. פותח אני ואומר לאלחנן כך:

— כמדומני, ר' אלחנן, שנעשה היום עסק, פנישה זו שנפנשנו היום משמים היא. מין סחורה יש אצלי עכשו, משופרא דשופרי, תחבולה זו עמדה לי ואלחנן נהפך לבריה אחרת, זוקף את נופו קצת, מציץ עלי ומאזין, ואני מעוררו, מוסיף לו סם חיים זה:

— עכשו ר' אלחנן אין העסק נעשה בינינו אלא במזמנים. הרי אתה בא מן היריר שבירמוליניץ, וראי יש כסף לך וכיסך מלא. — כים מלא הוא אומר!... לב מלא מכאובות לי! — משיב אלחנן מתרעם, אני אומר לך, ר' מנדל... סוף דבר — הכל הבל... כיון שאין מול לאדם נוח לו שלא נברא. לעסקים הייתי מתאוה, עסקים חדשים, אלמלא אחר במקומי—הייתי—הייתי! ואצלי—הכל הבל!.. נפלה פתא — פניה למטה. אבל מה אתאונן על רוע מזל, נרוף את החוטם וזרוק על פניך, סוף דבר — הכל הבל...

מדברי ר' אלחנן למדתי שאין הדברים כפשוטם ונבצרה הוא. כיון שפתח פיו הרי דיה דחיקה קלה שתשעה קבין שיחה יהיו יוצאים מחוכו, אני מצדי לא נתעצלתי והייתי דוחק דחיקה יפה, ור' אלחנן נתעורר והתחיל מספר לי את צרת נפשו על פי דרכו ואמר:

— בקצור, בא אני לירמוליניץ אל היריד. וכשאני בא אל היריד אני קונה מקום לי ולעגלתי בשוק ומתיר את חבילות סחורתי. קצור הדברים—לא כלום... עומר אני ומצפה לפדיון. באמת לא באתי אל היריד אלא בשביל שהייתי אנוס לכך, שעה זו שעת דחק היא לי ואביון גדול אני, לא עליכם. המרפס תובע, בעצם — תביעה אינה כלום. יתכע! אלא שהוא אינו מקיף, שומע אתה, ואומר: „אני נותן לך סחורה כלום...“ בתי הבכירה כבר בגרה, וקימא לן שבתולה צריכה להנשא, שומע אתה... בכן, צא ולך אחרי הבחורים ובקש חתן. חתנים יש, אלא חתן, כלומר חתן כהלכה אינו... ואם מעט לך צרות ישנות הרי לך חדשות: מעשה באשתי! פתאם נמלכה וילדה זכר. ואימתי? קודם הפסח. מול טוב לך, שומע אתה?... אבל — הכל הבל...

— סלח לי ר' אלחנן, שאני נכנס לתוך דבריך. למה נשאת

צעירה בוקנותך שתלד לך בנים הרבה?

מוסר השכל! „מלפנו מבהמות ארץ“ כתיב. תנוח דעתך, סוסי חביבי, אף אני, להבדיל, משתעבר ואיני פורק מעלי עול העבודה. נעבוד, ר' סוסי, ונסבול! הרוח לא ישאנו!.. אדם ובהמה תושיע ה'. אבל אין זה מנוף הענין.

יהודי כיון שכבש התאוה המנונה של אכילה פעם אחת שוב אינו חושש לה עוד ואפשר לו לצאת ידי חובת אכילה במשהו. והרי גם עכשיו בימינו הרבה יהודים בעולם שישעור קיבתם אצלם אינו אלא כזית, ומובטחני שלעתיד לבוא, אם ירצה השם, — הלואי שמכס הבשר ובעלי הטובות לא יהיו עוברים ובטלים מן העולם — יהיו היהודים הולכים וממעטים באכילה עד שלבסוף יקום דור חדש מחוסר קיבה לגמרי. פנים חדשות אלו בזמנם יהיו מבישין פני כל בני בשר בעולם...

דבר זה אינו סברא בעלמא אלא מעשה, וברדיו הוה עוברא: לאחר שדחיתי את תרמילי מאצלי נתישבה עלי דעתי והרעב עוד לא צערני כל כך. התחלתי מהרהר בעניני מסחר ומננן לי בחשאי ובקול בכיה אחד מן הפזמונים הענומים, לכאורה הכל טוב ויפה — בא השטן וגרה בי הערלית היפהפיה עם כלי מלא דובדבניות, פרי זה שאני חומד אותו ביותר. אדם אחר במקומי, מאותן הבריות היפות, היה מוציא מאורע זה מפשוטו על פי דרכו ואומר: השטן הוא בעצמו כא בדמות אשה ונתכוין... אבל הדבר אינו כך! למען האמת עמדתי ונסתכלתי בה יפה — והנה היא ערלית פשוטה כמשמעה, בשר ולא רוח... ובשעה שהיא משיאתני על הקלחון של — הדובדבניות עם הכלי בידה בעשר פרומות, היא נוטלת ומושיטה לי את מטעמיה תחת חוטמי ממש והיה ריחם הטוב נודף לתוכי ותאות האכילה חוזרת ונעורה בי ומפני הרעב פני מוריקות, חלש לבי וחשכו עיני, וכדי שלא לבוא לידי נסיון אני עומד וקופץ מן העגלה בהול ומבוהל כמתמלט מפני הדליקה, צועק בקול משונה: ר' אלחנן! — בקריאה זו נתכונתי לעורר את ר' אלחנן שלא אהיה יהודי.

על פני העגלה שוכב ר' אלחנן על גחונו כפשוט רגליו, ראשו סמוך על שתי זרועותיו, פניו מאדימין והזוהו השעיר מנולה. החמה מלהטת אותו, צולה אותו כנדי מקולם בשמננותו, מפיקה סמנו את כל הלחלוחית שבו והוא מזיע, אוי ואבוי לו שראיתיו בכך! — מה — ה! — מהמה ר' אלחנן כבהמה כששמע צעקתי ואינו זו ממקומו — מה שאלתך?

אותה הערלית עם פריה נתעלמה מן העין, אני מבקש לי אמתלא ושואל את ר' אלחנן:

— שואל אני איזו שעה עתה משעות היום, לפי אומד דעתך?

— איזו שעה משעות היום עתה? — משיב ר' אלחנן וקולו עמום כחוקע לתוך הבור — כלום יודע אני? הרבה תתענה הנפש עד צאת הכוכבים הראשונים, תתענה... הום גדול!..

— חום יפה! מחיה נפשות! א-א-א! — אומר אני הולך אצל עגלתו של ר' אלחנן. — מזיע אתה, ר' אלחנן! דומה שעתה עת רעות סוסינו, ה„נשרים“ האלו עיפים ומתנהגים בעצללות. עוד כשני מילין עד דרך המלך העולה לכסלון. ליד היער הגדול שלפנינו אני רואה מקום טוב לנו.

לאחר שעה קלה הגענו למקום יער ושרות ומרעה. שלחנו את ה„אריות“ שלנו הפשי לרעות כטוב בעיניהם ואני ואלחנן ישבנו נשענים תחת העץ.

הנחה

לחותמי "השלח" ו"הדור"

החותמים על מכתב "השלח" ו"הדור" ביחד או על אחד מהם יוכלו להשיג ספרי הוצאת "אחיאסף" הרשומים מטה, כלם או חלק מהם, בחצי מחירם, וכל אחד מהותמי "הדור" ו"השלח" החפץ ליהנות מההנחה ולהביא אל ביתו ספרים יקרי הערך במחיר מצער, ישלח מחירם כפי המחיר הרשום בזה (היינו בכיוון 50% ממחיר הקצוב במטלון) בהוספת דמי הפארטא. כל אחד מהספרים אפשר להשיג ג"כ מכורנים בכריכת בד מחודרת, ועבורה יש להוסיף עוד 20 קאפ. בעד כל כריכה.

ואלה הנה הספרים ומחירם לחותמי "הדור" ו"השלח":

לחותמי "הדור והשלח"	לקונים אחרים	לחותמי "הדור והשלח"
ר' יהודה הלוי, ב"ח 98 ק' (פארטא 10) 50 קאפ'		
ר' אברהם בן עזרא, ב"ח 112 55 12 .		
לקושי קדמונים (ר' האי גאון, ר"ש שריבט הוהב, ר' דונש בן לברט)	42 20 6 .	
ר' יהודה אלחריזי תחכמוני 138 70 14 .		
החנוך, ספענסער 91 46 12 .		
מכתבים ע"ד הספרות ה. פרישמן 50 25 4 .		
מגלת ספר, ר"י עמך 1— 50 12 .		
התורה והחיים בימי הבינים, ד"ר מ. גידעמאן, שלשה חלקים 390 185 44 .		
ירמיה הנביא, פראפ' לאצארוס 40 20 6 .		
ר"י ליפמאן צונץ, ש. פ. ראבי-נאוויטש 160 80 18 .		
דעת אלהים, דר. ש. ברנפלד, חמשה ספרים 275 ק' (פארטא 26) 140 קאפ'		
ספרות ישראל, פרופ' מ. שטיינ-שניידער, ארבעה ספרים 195 100 20 .		
תולדות שו"ר, דר. ש. ברנפלד 80 40 10 .		
דרך תשובה, צלפחד בר חושים 25 15 4 .		
התורה 75 40 8 .		
דרך לעבור גולים, מ. לילענבלום 50 25 6 .		
לקורות היהודים ברוסא ופולין, בן-ציון ב"ץ 75 50 8 .		
מיכאל זקש, ד"ר, ש. ברנפלד 125 65 16 .		
תולדות הריפורמציון הדתית, ב"ח דר. ש. ברנפלד 125 65 16 .		

הנחה מיוחדת לחותמי "הדור"

מלבד הספרים המנויים למעלה, יוכלו להשיג רק חותמי "הדור" לבדם את ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה למקחים נמוכים מאד, שהם כדי שליש המחיר הקצוב, ואלה הם הספרים:

לחותמי הדור	המחיר הקצוב
דניאל דורונדה, עליוט תרגום פרישמן 168 ק' (פארטא 16 ק') 60 ק'	
ביריניקה, שומאכער 170 75 20 .	
אפרים קוה, אייערבאך 68 25 10 .	
דין והשבון, טריוואש 28 ק' (פארטא 6 ק') 14 ק'	
הגיתו החדש, דר. היצל 40 20 6 .	

כתבת "הדור" ו"השלח":

Издательство „Axiacaф“, Варшава.

VERLAG „ACHIASAF“, WARSCHAU.

Verlag „Achiassaf“.— Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

— מה אתה סת, ר' מנדל! — אומר אלתיר תודה ומשתומם—

הרי הייתי היב להכניס בעלת בית לחוך ביתי. יהודי נושא אישה מה הוא מבקש? לא כלום. אין יהודי רוצה אלא בעלת בית יפה...

— ולמה ר' אלתיר—שואל אני אותו—היית עוכר ביתך וגרשת

את אשת נעורייך? והיא הרי היתה בעלת בית יפה..?

— בע! משיב אלתיר בעקומה ופניו זועפים.

— ועקרה גם כן לא היתה — מוסיף אני ומקפה את אלתיר

בדברים — היא שוממה והילדים העלובים היכן הם? הגד אם ידעת...

— בע! — מבעבע אלתיר כאלם, מנענע בידו הופף פאתו וגאנח

מעומק הלב.

גדולה "בע" שהוא משמשת אצלנו היהודים בהרבה לשונות

ובאה תשובה על כל הקושי שבעולם. "בע" עולה יפה ומקומה נאה

לה בכל עניניו ושיחותיו של יהודי והוא מסתיע בה בכל שעה. כשיהודי

נתון בין המצרים ואין לו דרך לנמות — אינו מתחמק ומשתמט אלא

"בע"! בן אדם רמאי ופושט רגל כשנושיו באים עליו בטענה — הרי

הוא מסלקם "בע", "בע" עומדת ליהודי שקרן בשעת דחקו כשהוא

נאחו ונתבדה. "בע" פוטר אדם את חברו הפטפטן בשעה שזה מרבה

עליו שיחה ולהג והלה אינו שומע ואינו מבין אפילו דבר אחד מכל

הענין. "בע" מתפטר יהודי יפה וגשבר כשנשך רעהו בסתר; אדם

חשוב ומכובד כשנתפס בשעת קלקלחו; בריגש ענותן ותמים כשתתגלה

תרמיתו וסופו הוכיח על שבע תועבות שהיו בלבו מתחלה. סוף דבר,

"בע" זה יוצא לכמה טעמים ונדרש בשבעים פנים ופרושים משונים

כגון: צעק, "חי וקים", דבר אל העצים, קום ותבעני לבית דין של

מעלה, קבול עלי לפני, ונתנה תקף, מהיכא-חיתי, קוממיות וכדומה

לזה פרושים שונים ומשונים. והיהודי שפקה הוא מיד הוא מבין

כלפי מה נאמר ה"בע" ועד היכן הוא מניע, הכל לפי הענין.

וטעמו של אותו ה"בע" האחרון של אלתיר היה כטעם מרור

ולענה, והיה במשמעו מעין הרטה, עגמת נפש וצדוק הדין. ודאי היו

כליותיו מיסרין אותו על הטא שהטא כנגד אשחו הראשונה וילדיה

וכל פורענית שהגיעה לו היה רואה אותה כעונש ודין שמים על

ההטא שעשה. אנהחו המרה ונענוע ידו העידו בו שכך הוא ואף

החפיפה בפאתו היתה אומרת: יד לפה ודום... עוכר ביתך!

מאד מאד הייתי מיסר את עצמי בלבי על שעורתי וזעזעתי

את מכאובי הישנים של אלתיר. כך הוא דרכו של יהודי — מוכיחי

לני—שהוא מתערב בעניני ביתו של חברו, יורד לחוך נשמתו ובודקה

מכפנים בשאלותיו בשעה זו שהיא, הנשמה, מדוככת ודוויה והיא

מתענה ביסוריה במסתרים ולבדה... ולא עוד אלא כל מה שטרחתי

עד עכשו לפתוח פיו של אלתיר לא טרחתי אלא לבטלה. לשוני

של אלתיר שכבר התחילה להיות מקשקשת כענבל האורלוגין שבתה

פתאום, מפני שלא נזהרתי ונגעתי בגלגל שמכפנים. אחזור אפוא על

הראשונות ואחן לו עוד הפעם סס-היים, לא הסתי על טרחתי ועל

סממי ונטפלתי שנית לר' אלתיר שפסק ממנו כה הדבור, נטלתי

ונתתי לו שנית סם על דבור כמדה גדושה, בררתי וכיונתי לו מפתח

יפה, עשיתי במנגנון — והמטולטל, כלומר לשוני של אלתיר, שוב

התחילה מתנענע ומקשקשת.

(עוד יבוא)

Исусъ Навинъ. Г. Эберсъ	1 50
Юдиѣ Трахтенбергъ К. Э. Францозо	1 —
Мелсду Сцилой и Харибдой. Мордовцева	— 60
Миртала. истор. повѣсть. Э. Ормешко	1 25
Повѣсти. А. Бернштейна	1 —
Эсфиръ. истор. повѣсть. А. Михайлова	1 —
Литовскіе еврей. С. А. Бершадскаго	2 50
Регестры и надписи	3 —
Мельпомено. К. Э. Францозо	— 60
Шляподниковъ рѣчь Герцеля на 4. конгресѣ	— 3
Полное собр. соч. Рабиновича 3 тома	5 —
I. Фловій. Іудейскія война	2 50
Открытое письма Графу Толстому	— 40
Исторія и сущность сionизма Д-ръ Сапиръ	— 25
Записка о причинѣ безпорядка Д. Швабахеръ	— 30
Талмудъ. Дейтша	— 50
Левандо, Очерки прошлаго	1 —
Гербергъ польскіе еврей	1 —
L. Bamberger, Erinnerungen	— —
A. Katz, Juden in China	— —

Herzl T. Dr., Das neue Ghetto	1 25
-------------------------------	------

Bambus W., Palästina, Land u. Leute	1 50
Nordau Max, Doktor Kohn, Trauerspiel	1 25
Dr. Rülff J., Aruchos bas Ammi	1 —
S. Lublinski, Literatur und Gesellschaft	6 —
Jaffe M., Nationale Wiedergeburt der Juden	— 60
Acher Mathias, Zwei Vorträge	— 30
Jungmann, Heine ein Nationaljude	— 45
Schach F., Eine auferstandene Sprache	— 30

כל המקחים הם לבד פארטא.

Издательство „Ахисафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau.

Печатается и вскорѣ выйдетъ:

ЧАРТЕРЪ

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. Бѣлковскаго.

Товарищество „АХИСАФЪ“, Варшава.

לביט מסחר הספרים של חברת „אחיאסף“

נכנסו הספרים החדשים האלה:

קצת ר"ב	
— 30	בעוד מאה שנה, אידוארד ביללמי
— 30	המורה, ר' מ. א. גינזבורג
1 —	זכרונות, א. ה. וויס
— 75	חקי חיים שמעון כהן
— 20	חובת האב לבנו, י. רייפמאן
— 25	רוח חדשה
1 —	לקורות היהודים בלובלין, ש. ב. ניסנבוים
— 25	ליאון הרופא, נ. אקסאקוב
— 30	משיב דבר, י. רייפמאן

— 30	משורי פושקין, העתקת ד. פרישמאן
------	--------------------------------

— 10	מחברות לנמית השמות, הפעלים והכנויים, א. זלרס
— 10	חובת א'
— 60	ספר הברית השלם, מר' פינחס אליהו (הוצ' חדשה)
— 25	סנהדרין, י. רייפמאן
— 60	שנת האלפים מאת הפרופ. בעללאמי
— 25	תעודת ישראל, י. רייפמאן
— 20	המלאכות לפילון היהודי
— 60	קולוניסטען, ארמאן פון א. ל. לעווינסקי, אנשטאט 80 ק.
— 50	אוצר ספורים, ק. שולמאן
1 —	טביחת הבהמה באופנים שונים, ד"ר דעמבא
— 30	מורה הרקדוק (זשארגאן), בילסקי 2 מהייל
— 30	דורש לציון, קרעמער
— 10	פיואלאגיע, ערשמער מהייל: דאס בלוט און דאס הערץ
— 20	" צווייטער " : דאס עסען פערדייען
3 —	ילקוט המכיר, על ס' חהלים מאת ש. באבער
— 25	יוסף לקח, מאת מ. קאפלאן (הוצ' חדשה)
— 25	חיי העמים, חלק ראשון: תוגרמא ויושביה מאת א. ארש
— 25	חלק שני: אנגליא ויושביה " "
— 40	סביב הארץ בשמונים יום, זול בירון
— 60	דברי הימים לבני ישראל, יעבץ
1 25	זרובבל, י. ב. דעווינאהן (הוצ' חדשה)
— 20	סאקראמענט, גריכישער פילאָזאָף
2 —	תבואות הארץ, לר' שווארץ (הוצ' חדשה)
— 40	אפס דמים, לר' יב לעווינאהן
1 —	ס' הזכרונות, " חיון, חולדותיו וכו'
1 —	בקורי ריב"ל
— 50	אשכול הסופר, שירים מכתמים וכו', ריב"ל
1 —	משפחת לוריא, שלשלת יחוסה
— 7	ראשית הכתיבה, מ. סילמאן
1 30	מסתרי פאריז (זשארגאן)
— 10	תחית המתים, ד"ר מ. נאָרדוי
— 4	צום יודישען פאָלק, ד"ר מ. מאַנדעלשטאם
— 3	פסח געשענק, פון פרוג, ליליענבלום און אנדערע
— 3	שבועות געשענק, " " "

Еврейскій вопросъ, Маколей	— 10
----------------------------	------

Исторія евреевъ. Г. Гретца томъ V.	2 50
" " " " X.	2 50

Сборникъ въ пользу нач. Школъ	3 —
" сionистскихъ стихотв.	— 50

О древности Іудейскаго народа I. Фловій о средне вѣковыхъ обвиненіяхъ Д. А. Хвольсоно	1 —
---	-----

Дѣти гетто 2 тома I. Зангвилья	3 —
--------------------------------	-----

מעטאמארפאזא

דאס בעסטע קאסטמעט-
שע מיטעל נענען זאמער-
שפראכען.

אלס איינציגער בעווייז פֿון
עכטיקייט איזט דער אונטערשריפט
שריפט איזט געפֿעלשט. ווירד אין
פארפֿום-געשעפֿטען פֿערקויפט.
דער הויפט-פֿערקויף איזט אין
האנדעלס-הויז י. ב. סגל, ווילנא-ארעסא.
אין בעטראכט פֿון געפֿעלשטע „מעטאמארפאזא“ האט דער
ערפינדער קאזימי איינען ריסונאק אויף די פלאקאטען צוגעגעבן;
די קוועלען פֿון שענדיגט „מעטאמארפאזא“
בעשטעטיגט פֿון האנדעלס-אין מאנופאקטור-דעפארטעמענט נ׳ 4 683
וועלכע ווירד אין אילוסטריטע זורנאלע פובליקירט ווערען.

חברת אחיאסף.

ספרי למוד ומקרא לבני הנעורים:

- (1) **עברית בעברית**, ראשית למודי שפת עבר ע"פ השטה
הטבעית, חבר י. אפשטיין.
המיתודה היותר קלה ומועילה ללמוד שפ"ע עם ציורים שונים לשיעורי
הלמודים ותוי זמרה לשירי ילדים הבאים בספר.
מחירו 50 ק"פ ועם פארטא 60 ק, מכורך יפה 80 ק, וע"פ 90 ק.
- (2) **דברי הימים לבני ישראל**, מאת מ. ברוינשטיין.
חלק א'. מימים קדמונים ועד חרבן ביתר, עם ספר מלים בתרגום
ושפת רוסיא.

חלק ב'. מן חרבן ביתר עד דור הרמב"ם.
הספר נדפס באותיות גדולות ומנקדות ובסופו נמצאו שאלות
לתלמידים.

מחיר כל חלק 1 ר"כ ועם פארטא 1.12 ר"כ, מכורך יפה 1.30
ר"כ ועם פארטא 1.42 ר"כ.

- (3) **זכרונות לבית דוד**, מאת א. ש. פריעדבערג.
ספורים היסטוריים בתולדות ישראל מן חרבן הבית הראשון עד תקופת
הרמב"ם.

מחיר חלק א' 1.54 ר"כ ועם פארטא 1.72 ר"כ, מחיר חלק ב' וחלק
ד' 1.40 ר"כ כל אחד וע"פ 1.50 ר"כ, מחיר חלק ג' 1.73 ר"כ וע"פ
1.91 ר"כ. עבור כריכה מהדורה יש להוסיף 30 קאפ.

- (4) **האביב** ספר מקרא יקר בערכו הכולל מאמרים, שירים
ספורים מאת סופרים נודעים. נערך ע"י י. ח. ראבניצקי.
מחירו 60 ק, עם פארטא 70 ק, מכורך 75 ק ועם פארטא 85 ק.

- (5) **שירת הזמיר**, מאת בוקי בן יגל. (דר. י"ל קאצענעלסאהן)
ספור לבני הנעורים.

מחירו 25 קאפ' וע"פ 30 ק.

- (6) **ה. אנדרסן, ספורים והגדות**, כתובים עברית עם פתח דבר
מאת דוד פרישמאן (הוצ' א. ז. כהן).

מחירו 60 ק' וע"פ 70 ק, מכורך יפה ע"פ 1 ר.

Издательство „AXIACAF“, Варшава.

ה ש ל ח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.
המו"ל: חברת „אחיאסף“.

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת החמשית

זוה תכן עניניה:

(א) הטוב והרע (המשך).	הלל צייטלין
(ב) קהלת אנקונא.	אברהם כהנא.
(ג) על ידי שלח (ציור).	א. ו. ראבינאוויטש.
(ד) גבולות הציונות.	יוסף קלוזנר.
(ה) רבי קלונימוס בן קלונימוס.	ד"ר יוסף בן שלמה חוצנר.
(ו) ערן נעלם (שיר).	י"ד ברוכוביץ.
(ז) הפלוסופיה הרחית (בקורת. המשך).	ד"ר ד. גייסר.
(ח) מארץ ישראל (ז).	טר"ה.
(ט) היהודים והיהדות באמריקה (ה).	מרדכי זאב רייזין.
(י) סכתים מרוסא (ג).	א.כא.
(יא) הודעת המלאכות.	ד"ר י. טשלענאו.
(יב) השקפה כללית. (XIII).	עב"ר.
(יג) רועים ועדריהם (ר).	ס. חשמונאי.
(ד) יריעות ספרותיות.	

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 ר"כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען
באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק.
לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל.

להחותמים על „השלח“, יהדור ביחד יוול המחיר בשני ר"כ, וישלם
לשנה 10 ר"כ, לחצי שנה 5 ר"כ, לרבע 2.50 ר"כ.

כתבת השלח:

Издательство „AXIACAF“ Варшава.

WYDAWNICTWO DRUKU

nakładem

Towarzystwa „ACHIASAF“

Dr. L. PINSKIER, Samowyzwolenie.
Cena 25 Kop.

Dr. THEODOR HERZL,
Mowy ze zjazdów syonistycznych.
Cena 25 Kop.

Dr. MAX NORDAU,
Mowy ze zjazdów syonistycznych.
Cena 40 Kop.

ACHAD - HAAM, Niewolnicy swobody.
Cena 20 Kop.

ACHAD - HAAM, Po za obozem syonistów.
Cena 20 Kop.

Ares: Wydawnictwo „ACHIASAF“ Warszawa, Twarda Nr. 6.